

SAMLAREN

TIDSKRIFT UTGIFVEN

AF

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPETS
ARBETSUTSKOTT

TRETTIOSJUNDE ÅRGÅNGEN

1916

UPPSALA

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1916

Ur gamla anteckningar.

Af

Henrik Schück.

VII.

Tungomålgillet.

I Samlaren för 1885 offentliggjorde Hugo Hernlund en uppsats "Svenska Tungomålgillet", som ofta citerats och som innehåller de enda uppgifter om detta sällskap, hvilka hittills varit kända. Uppsatsen börjar med en redogörelse för de diskussioner, som fördes inom Vetenskapsakademien rörande svenska språkets rensning, stafning och dylika frågor. Det lifliga intresset för dem framkallade kort därefter ett särskildt språksällskap. Den 17 mars 1740 inlämnade nämligen åtta personer en till Konungen ställd underdånig anhållan att få bilda ett samfund "Svenska Tungomålgillet" med uppgift att utarbета en svensk grammatik och en svensk ordbok och med privilegium på de böcker, som gillet sedermera skulle låta utgå af trycket. Ansökningen remitterades omedelbart till kansli-kollegium, dit äfven en anhållan från Vetenskapsakademien om auktorisation på dess grundregler inskickats. De senares stadfästelse tillstyrktes, men på Tungomålgillet's inlaga förblef kansli-kollegiet en tid liggande — såsom Hernlund förmodar i följd af Höpkens och Vetenskapsakademiens inflytande. Och kort därefter ingaf Vetenskapsakademien till kollegiet en skrift mot gillet. Resultatet blef emellertid, att kansli-kollegiet tillstyrkte, att gillet lämnades frihet att arbeta på en svensk grammatica och dictionaire, och hemställde likaledes om privilegium för gillet på de böcker, som detta kunde komma att trycka.

Med anledning af de anmärkningar, som kollegiet gjort mot gillet plan, ingaf detta den 13 juni 1740 en ny skrivelse. Men någon kunglig resolution på gillet anhängan tyckes aldrig hafva kommit, utan den sista underrättelsen om gillet, som de af Hernlund begagnade handlingarna innehålla, är, att resolutionen uppsköts, tills dess att grundreglerna blifvit inlämnade och granskade.

“Emellertid — fortsätter Hernlund — synas icke några grundregler sedermera af gillet blifvit aflämnade. Förmodligen hade det vid den tid, då Kungl. Maj:ts beslut fattades, redan upphört att existera och således, för att begagna Höpkens ord: lika hastigt försvunnit som det upprunnit. Huru som helst äro, oss veterligt, icke några vidare yttringar af dess verksamhet bevarade åt eftervärlden“.

Hernlunds förmodan, att gillet aldrig trädt i värksamhet, synes emellertid icke vara riktig. Gillets handlingar eller åtminstone en del af dem tyckas hafva öfverlämnats till Svenska Akademien, när denna sedermera stiftades — tydligen till hjälp vid dess ordboksarbete — och några fragment från 1748 och 1749 bevaras ännu i akademiens arkiv.

Egendomligt nog återfinnas i dem inga af de åtta stiftare, som 1740 undertecknade den till Kungl. Maj:t inlämnade skrifvelsen: sekreteraren J. Helin, kamreraren Sam. Schultze, ingenjören Jacob Faggot, kungl. bibliotekarien Gustaf Benzeltjärna, kapellmästaren I. H. Roman, kanslisten och boktryckaren Lars Salvius, kyrkoherden J. G. Hallman och fänriken Alrik Åkerhjelm.

De medlemmar af gillet, som omtalas 1748 och 1749, äro Baron Leuhusen, Carl Wadenstjärna, “Hr. Sillén“, “Hr. Ekholm“ och “Hr. Ichsell“. Den förstnämde var d. v. e. o. kanslisten Carl Leuhusen, hvilken 1749 blef utnämnd till kommissionssekreterare vid spanska hofvet och sedermera gjorde sig känd såsom ekonomisk författare. Carl Wadenstjärna, som tyckes hafva varit gillet ordförande eller sekreterare, var född 1723 och blef sedermera statssekreterare för krigsärenden. Hr. Ichsell är tydligen identisk med den Jacob Ichsell, som 1755 — då han var hofmästare för de kungliga pagerna — ådrog sig ständernas höga missnöje för ett politiskt tal, som han hållit. På grund af detta dömdes han till evig lands-

flykt, slog sig ned i Hamburg, men fick sedan återkomma till Sverige, där han afled 1788. "Herr Ekholm" är den bekante bokauktionatorn och litteratören Erik Ekholm (f. 1716, d. 1784). "Herr Sillén" torde däremot ej med säkerhet kunna identifieras.

Om förhandlingarna och arbetssättet inom gillet gifva de bevarade papperen oss en ganska god föreställning. En af medlemmarne författade och uppläste vid sammanträdet en afhandling i något språkämne, och denna afhandling remitterades sedermera till en annan medlem, som vid ett följande sammanträde uppträdde med en kritik af den förra. Någon gång tyckes diskussionen hafva förlängts genom ytterligare inlägg.

Ännu 1748 och 1749 tyckes gillet hafva varit ganska lifaktigt, och åtminstone voro sammanträdena täta. Ett hölls den 7 december 1748, ett annat den 10 januari 1749, ett tredje den 8 februari s. å. och ett fjärde den 5 maj s. å. Antagligen hade man ett sammanträde i månaden.

Den vetenskapliga ståndpunkten förefaller ej vidare hög, och yfverboreheten erinrar något om 1600-talet. Men härom må språkmän döma. Afhandlingarna äro icke vidlyftigare än att de här kunnat aftryckas, och de kasta onekligen ett visst ljus öfver förhandlingarna i vår äldsta språkakademi.

De ifrågavarande, i Svenska Akademiens arkiv lämnade handlingarna äro följande:

Den 7 dec. 1748 presenterades i gillet en skrift, hvilken visserligen ej bär något författarnamn, men — såsom vi strax skola se — var skriven af Friherre Leuhusen. Den börjar: "1 Kap. Om Swenska Språkets Egenskaper", och å den första sidan har Carl Wadenstierna antecknat: "Communiceras med Hr. Sillén. Stockholm d. 7 Dec. 1748. Carl Wadenstierna".

Resultatet af denna kommunikation framgår af en annan skrift, som tydligen författats af "Hr. Sillén", och å hvilken finnes antecknad: "Ingivit den 8 februari 1749". Dess titel är: "Anmärkingar, om Svenska språkets egenskaper, i anledning af Bar. Leuhusens derom ingifne afhandling". Det kan ock förtjäna att

anmärkas, att den förra skriften betecknas som nr. 7, den senare som nr. 8.

Dessutom finnes ock en andra skriftväxling, som dock ej är fullständig, enär den första skriften är förlorad. Denna var, såsom af de andra framgår, författad af "Hr. Ekholm" och handlade om svenska stafsättet. Motskriften ingafs den 10 jan. 1749 och betecknas — egendomligt nog — både såsom nr. 1 och nr. 4, men är icke fullständig. Dess författare var, såsom af motskriften framgår, "Hr. Ichsel". Denna mycket korta motskrift ingafs d. 5 maj 1749 och betecknas såsom nr. 25. Dess titel är: "Påminnelser vid Hr. Ichsels Tankar öfver Ekholms Skrift om F. och V." Författaren angifves icke, men var tydligen icke Ekholm, utan en tertius interveniens.

Leuhusens afhandling lyder:

I.

1. Kap. Om Svenska Språkets egenskaper.

Wårt modersmål har äfwen som alla andra ting i werlden, när man betraktar deras egenskaper, sina Förmåhner och Olägenheter.

Innan jag talar om dess olägenheter, will jag nämna om dess fördelar, och ibland dem anse

1. att *Swenskan är Rik* hwilket wisar sig

a) Uti den ymighet af ord, med hwilka man ej allenast kan betekna en och samma sak i gemen, utan ock därhos i synnerhet utmärka den aldri nogaste skilnad och ändring, som samma sak kan undergå: Såsom om jag säger *gumse, tacka, lamm, hammel*, förstår jag alltid ett slags djur (species animalis) som kallas *Får*; men dessa fyra ord uttrycka dock fyra helt olika begrep.¹ Likaledes att betekna en, som ej gerna delar med sig, utan twärt om sjelf fikar efter mera (Parcus et avarus) bruka wi 1. *Sparsam*. 2. *Hus-*

¹ [I marginalen står:]

Qwinna				
Fru	quinna	hora	jungfru	
Hustru	Kärling	sköka	mö	
Enka	—	kåna	wif	
maka	moder. dotter	slinka	flicka.	piga.
Syster. inska(?)	faster.	moster,	gemål.	

acktig, begge per Empherismum. 3. *Nätt om sitt*. 4. *Knapp*.¹ 5. *Nisk*. 6. *Karg* el. *Karig* af *Kara*. 7. *Girig* den som fikar effter mera, af det gamla ordet *gira desiderare*. 8. *Snål* är ännu mer och 9. *Sniken* är det högsta. Läger man nu härtill de många *talesätt* och *ordspråk* om hvilka jag länger fram i detta kapitel will egenteligen tala, lærer man alt mer med nöje märka, att Swenskan aldeles ej är beswärad med den fattigdom, hwarföre hon af många med oskäl beskylles. Ordspråken och talesätten äro t. ex. 1. weta wända penningen. 2. draga åt sig. 3. icke lägga sju sillar på ett fat. 4. wara om sig. 5. icke gifwa gångkläderna ifrån sig. 6. klå och få ihop. 7. ligga som draken på gullet. Widare interficere et occidere heter hos oss *drüpa*, *döda*, *aflifwa*, *slå ihjäl*, *mörda*, *förgöra*, *taga af daga*, *hafwa lifwet af en*, *taga lifwet* af någon, *afhända lifwet* etc. jämför Arnells Disp. De Pærog. Linguæ Svec. p. 102 och Lagerlöfs [*ej utskrifvet*].

Negotia wärf, *ärende*, *mål*, *saker*, *systor*, *handtering*² etc. Sufficit *det är nog*, *det spisar*, *räcker till*, *förlär*, *hinner*, *är tillfyllest*, *lagom*. Pulsare *slå*, *bulta*, *klappa*, *piska*, *stöta*, *dänga*. Sinrikheten (Emphasis) af alla dessa anförda orden, kan man finna, om man gör sig möda att tänka därpå och att märka huru litet det går an att byta om dessa orden annorlunda än meningen tillåter t. ex. jag kan ej säga *dänga kläder*, klockan *piskar fem*, *klappa* en skälm, *slå en flicka* på kinden, *stöta på fönstret*, *bulta peppar*; utan att antingen göra mig sjelf till åtlöje, eller mitt tal så otydeligt att ingen kan förstå min mening.

b). Däruti att då wi ega många Ord af sådan beskaffenhet, som nu omtalt är, andra språk då allenast hafwa ett enda, som swarar där emot t. ex. de romare woro så fatige att de i äldre tider med det ena ordet reus betecknade både *kärande* och *swarande*, då wi däremot på det förra hafwe nio särskilda ord såsom *kärande*, *sökande*, *lagsökande*, *saksökande*, *tilltalande*, *sakgiwande*, *sakwäldiger*, *klagande*, *målsegande*, jämför Loco. ant. p. et Arnells cit. loc. Fransoserne bruka det enda ordet Couper till många särskilda ting, då wi likwäl däremot hafwa ett ord för hwarje bemärkelse: *skära* bröd, *tälja* stickor, *klippa* med en sax, *karfwa* toback, *slå* hö, *hugga* af stocken. Cfr. quæ supra dictum.

Latiner och Fransoser [hafwa] ett ord tremere, trembler på Swenska
skälfwer
runkar
darrar
dalrar
gungar

¹ [I marginalen har ock antecknats:] njugg.

² [I marginalen:] förrättningar.

swigtar
 bäfwar
 flyger
 fladdrar
 ruskar
 sitrar
 ristas

Ännu ett Latinernas amittere på Svenska förlora, förlisa, komma om, mista, tappa, slippa, blifwa qwitt, af med, gå miste om, göra sig af med, skämma, förwerka etc. Om dessas, tillika med de åfwan omnämdas rätta bruk och sinrikhet el. efftertryck (Energie) skall utförligen handlas i kapitlet om Liktydiga ord (Synonyma).

c) Wisar sig Swenskans rikedom däruti, att hon eger ord, med hwilka man kan uttrycka åtskilliga tings, förrättningars och göremåls många och särskilda (distincta) bemärkelser, alt effter som man sätter andra ord därtill och ofta allenast byter om en ringa particul t. ex. *slå cædere*: man talar ej om det ordet, såsom bemärkande sjelfwa cædendi actum, hwilket är dess egenteliga och rena (simplicia) betydelse såsom *slå hö*, *slå sönder* etc. antingen det då sättes ensamt, eller tillika med andra ord; utan här talas om dess bruk, när det ingen gemenskap hafwer med sjelfwa dess egentel. betydelse, såsom *slå fel* fallere, *han slog sig*, *beslog sig*: ölet *slår sig på tunnan*: glaset *slår sig*: *slå af kölden*: *slå öfwer* har 4. bemärkelser 1. *slå öfwer målet*. 2. hästen *slår öfwer*. 3. den som *ljuger* slår öfwer. 4. *slå öfwer* huru mycket det går till, computare. *Slå af* = minuere, slå af köpet = repulsam dare, slå af ens begäran med skämt etc. *Slå åt* har 5 betydelser 1. effundere utgjuta. 2. *slå ut*, det är till ända, till slut. 3. blomman slår ut, spricker fram. 4. Saken slår illa eller wäl ut, de rei et causæ alicujus eventu. 5. slå ut ur hågen, ab animo remove. Jämför Arnells Disput. De Præf. Ling. Svec. p. 103. och följ. Ännu will jag anföra ett ord, som plägar brukas och lämpas till åtskilliga ting, näml. *falla* i synd, i frestelse, i förtwifan, i fara, i sjukdom, i en tung sömn, på en mening, på ens sida, i ens ogunst. Likaledes köpet faller mig i hågen, falla ur minnet, krafterna falla bort, strömen faller ut, fort, sakta, djupt; tiden faller ur händerna; det faller enom ondt eller godt till; modet faller ned; synen faller af. Samma beskaffenhet hafwa tillika med många andra dessa orden *stå*, *gå*, *ställa*, *sända*, *wända*, *slå hwarpå* man gifwit exempel, *komma*, *lägga*, *fatta*, *finna*. Jämför Hr. Faxels Disp.: Om Veneres Ling. Svec. p. 8. Här af kan hwar och en lättel. se, huru mycket som fordras till att rätt och i grund förstå och känna ett språk, samt hwad stor, men litet behagelig möda, den underkastar sig, som will utarbета en Ordabok och

Grammaticaliska reglor. Där behöfwes mera till, än att för trycket utgifwa en af danska dialecten (mundarten) förskämd och ur en Scholastisk hjärna framspunnen Skriv-Lag. Ingen må, i anledning af de här andragne orden, därför falla på den tankan, som wi Swenske, twungne af någon ordabrist, nödgades bruka samma ord, då wi wilja betekna så mångfaldiga och åtskilliga ting: Ty förutan de ord och talesätt jag straxt, jämte de andra, har anført, finner man att t. ex. *falla i synd* heter ock *synda*, *öfwerträda Guds befallningar*, *begå en grof last*, *misshandla*, *göra illa för Gud*, *wara ogudaktig* etc. Jämför Hr. Faxells Disp. cit. p. 9.

2) *Betydande och Sinrik* (fulla af Emphasis och Energie) det är att man finner talesätt (Phrases) och enkla ord af sådan art och eftertryck, att de till alla delar, och på det nogaste, upväcka alla begrep (idéer) man will gifwa om en ting. t. ex. *Öm* säges om den oro man i en sårad lem finner, den man på alt sätt aktar att han ej stötes: metaph. bemärker det, hafwa en innerlig omsorg för någon, helst nödlidande, att ej honom något röra må; däraf är sedan *ömhet*, *ömka*, *medömkan*. Om *Wederbörande* hafwer Argus widlöftigt och skämtande artigt skrifwit. *Lagom* weta äfwen utländningar att tala om, men hafwa ej något ord, som swarar däremot: bemärker att hwarken excessus eller defectus är uti saken.

Äkta betyder det, hwarwid ej låder något ondt, något swek eller något ofullkomligt och nedrigt t. ex. äkta tro, äkta färg, äkta perlor, äkta sinne, mens nobilissima. *Färde* säges om de ting, som äro på wippen att komma till wärkställighet: det är något nytt på *färde*, stor krigsrustning på *färde* etc. *Wett* ett ord som har mycket att innebära: den hafwer wett, som lefwer ärbart och försigligt, som har mycken kundskap, som eger förstånd. Stiernhielm i sin Hercules:

Wett är dygdenes ljus och wisdom är dygdenes öga

Wett hörer arbete till, wins ej utan idkeligt omak.

Jämför Faxells Disp. cit. p. 11. 12 et följ.

Försöker med mig att utan widlyftighet, med ett ord, gifwa dessa följande på annat språk:

fly — smöret är flyt.

kram — snönn är kram.

feg — mannen är feg.

nyt — hon är nyter

seglifwad, fagermått, weckowill, swankryggad, äta sitt lystmåte, se under musk, fira någon, faire cas de quelqu'un., dåra, göken dårar. Jag räknar ej här ibland de ord, hwilka betyda ting, som hos andra folk ej finnas, såsom *skidor*, *spjäll*, *juhlklubba*, *gröt*, *wört* etc. utan sådant som finnes i

alla land t. ex. *dygn, otta, snöglopp* hafwa alle, men kunna dem ej nämna. Sammaledes äro våra *släktenamn* bättre, än andras.

3) *Kort och tydlig*, som nödwändigt följer af den emphasis (efftertryck) hwarmed wi kunna, som wist är, gifwa androm dehl af våra tankar: och består *kortheten* däri, att jag kan med ett eller annat ord inbegripa alt det, hwartill jag i annat språk behöfwer flera; och *tydeligheten* däri åter, att orden äro lämpade till tungans natur, samt att dem emellan behålles en så god ordning, att man lättel. finner meningen. *Att mårna sig* det är när man upwaknad af sömnen liksom samlar tillhopa sina spridda sinneskrafter. *Finna sig* det är wisa sin snarrådighet och hugfärdighet, presence d'esprit. *Det drager* etc. jämför Hr. Arnells Disput. De Prær. Ling. Svec. p. 107. Till kortheten bidraga ej litet de små orden elljest particlar kallade, som satta tillsammans med andra ord, antingen framföre eller bakefter, förändra hela betydelsen, eller öka den och gifwa den mera eftertryck, eller ock byta den in oppositam: såsom *O* och *wan* när de sättas framföre, få orden en (contraire signification) stridande bemärkelse, rätt, orätt, skyldig, oskyldig, ära, wanära, föhr, wanför. Particula be significationem vocis vel intendit, vel in aliam immutat: betäcka contegere af täcka tegere; bedrifwa patrare af drifwa pellere, cogere. jämför Faxels Disp. cit. p. 15. Om particuln *för* och *före* hafwer Hr. Lagerlöf i sin tid skrifwit en hel Disputation tryckt år 1695 under Titel af Auctarium Primum ad Cogit: De Linguæ Suec. Ort. däri wisas att denna præposition *för*, ofta utgör sådana ord, att de ej ega i andra tungomål sina likar uti sinrikhet och därjämte korta, såsom

förspilla
 förslösa
 förlegad
 förtaga
 förtiga
 förwärka
 förlösa
 förwisa
 förlägga
 föreläsa
 förewisa
 förelägga

Faxels Diss. cit. p. 16 seqv.

Hwad tydeligheten widkommer, är wäl sant att ordo orationis eller den ordning, som orden behålla sins emellan till en mening, är den aldra naturligaste, som i något språk wara kan, ehuru man den dock i åtskilliga

skrifter ganska inwicklad finner; men det är då antingen dens egen skuld, som skrifwer, eller ett inritadt missbruk han följer: liksom jag wille säga: 1. Jag har lärt *henna* att elska 2. Jag har lärt att elska *henna*. 1. Je l'ai appris à aimer. 2. J'ai appris à l'aimer, således bytes meningen ofta.¹ Herr Holberg säger uti sina anmärkningar öfwer sitt eget Stafnings-sätt: att man bör ej med Tyskarne sätta tre till fyra ord emellan adjectivum och substantivum samt verbum wid ändan, hwarigenom Dispositionen göres onaturlig, wagnen går för hästarne, så till sägande, och språket blir otydligt. När jag är det Franska och Tyska språket lika mächtig, säger han vidare, kan jag en gång så snart läsa en Fransk bok, hwarest Dispositionen är naturlig, som en Tysk, uti hwilken göres sådane kroksprång i stilen, att jag intet kan fatta något af en period, för än jag kommer till slutet, då jag ofta glömt begynnelsen.

4). Om det är en förmåhn, att orden bestå af få stafwelser, så har wäl swenskan företråde för alla nu bekanta språk. Att det är förmåhn bewiser Lamy uti sin Rhetorica sid. 27 där han talar om enstafwiga ord sägande: la Nature porte cette simplicité. Plus le discours est court, il répond mieux à l'ardeur que nous avons de dire vite ce que nous pensons etc. Lorsque les Langues ont commencé à se corrompre les mots se sont pour l'ordinaire allongés etc.

Större delen af våra 1 Nomina både Substantiva och Adjectiva äro enstafwiga såsom af a) *djurs* namn häst, ko, lamm, får, get, tupp, hög, hund, fisk, mört, gös, elg etc. b) *Färgors* röd, swart, hwit, blå, gul, grå, black etc. c) *Utensilia* domus eller så kallade *husgeråd*: bord, stol, dörr, glugg, hus, plog, harf, gård, gålf, wält etc. d) *årstider* höst, wår, år; de gamle skrefwo somr, sumr för sommar och wintr eller wetr för winter e) *människans kroppsdelar*, hals, fingr, ben, knä, nagl etc. 2. Våra Pronomina t. ex. jag, du, han, wi etc. 3. en myckenhet af verbis äro äfwen enstafwiga, dö, stå, tro, se, le, gå etc. Fast de mesta rätteligen eljest äro tvåstafwiga i synnerhet alla verba regularia et simplicia elska, höra, gråta, dåra, leka etc. 4. *Alla adverbia* såsom här, dit, snart, straxt etc. 5. *Con-*

¹ [I marginalen:] Prof af en lätt och behagelig swenska:

Det hafwer Kongl. Rätten i anseende till Jan Månssons d. 4. jan. förl. år inkomna besvär öfwer Hans Andersson i Tranmyran för det han ohemult angripit och förfördelat Enkan Hustru Brita Hansdotter bemalte Jan Månssons syster samt af eget bewåg och på egen hand wägat sig panta henne, såsom ock äfwanbem:te Enkas i anledning däraf gjorde Förklaring om brist på tillgång af erkläckelig utkomst samt dess ansökning, däri hon anhåller, att hon i den henne oförnekel. tillständiga besittningsrätten af gården N. N. må orubbad blifwa bibehållen och af bem:te Hans Andersson njuta skadestånds ersättning, för godt funnit och eraktat att ingendera af dem etc.

junctiones och, hwi, men, ej etc. Såsom ock många Propositiones 6. hos, wid, till, med, om, af, ut, in, för etc.

5. Förmåhner äro ock att ordens ljud hafwa någon likhet med saken de skola betekna, såsom hwäsa, böla, brusa, hwina etc.

att språket är utan Twätydningar (Diphthonger) och swåra sammanstötande consonanter; utan har ett lätt uttal i dess ställe. Frågas, om swenskan har en så lätt Pronunciation som föregifwes, hwi då hender att utländingar sällan råcka på den rätta? Förutan att här wore mycket att swara till denna frågan, som nu måste gås förbi, tror jag att de utländingar, hwilkas språk har twunget dem att ifrån barndomen wänja sin tunga wid ett obehageligare läte och hårdare uttal, hafwa swårt att träffa swenskans, men inga andra: som man ock wet, det en swensk infödd kan i det nogaste träffa alla andra tungomåls uttal.

att det är gammalt, hwilket om det ej är en wäsentelig förmåhn, så är det dock en heder och utwiser äfwen Folkets ålder. Wi weta det af Historien att så är; men utom det, gifwer oss Fransosen Lamy i sin nyligen nämnda Bok sid. 43., som ingen ting mindre förstod än Swenska, ett så mycket mera oweldigt kännemärke af ett gammalt språk, som det intet träffar in med hans modersmål, men wäl med vårt. Hans ord äro: Dans les Langues anciennes les verbes ont deux Terminaisons et Inflexions differentes, qui marquent si le verbe se prend dans une signification active ou passive: Petrus amat, Petrus amator. Hade han känt swenskan, så hade han ofelbart sätt därhos: Peter elsker, Peter elskas.

Simplicitas Dictionis.

6). att vårt modersmål ej hafwer andra språks olägenheter och fel; men åtskilliga af deras goda Egenskaper, såsom, förutom dem, som redan äro omtalte; är swenskan ej hård och sträf, som Ryskan och Polskan: ej huggande som Finskan: ej gnällande som danskan: ej slabberaktig, larmande och hoppläckad som Engelskan: ej bred och obehaglig som holländskan: ej swår som Latinen: ej hwäsande som Tyskan: ej mörk som Spanskan. Utan hon eger Franskans lätthet: Latinens höghet och korthet: Italienskans klang: Engelskans djuphet och eftertryck.

7). Är vårt språk lämpeligt till alt det, som något annat tungomål kan åstadkomma, hwaraf wi hafwe, fast än få, exempel. Det kan brukas till sång och Tal, till skaldeqwäden och skådespel, till Romaner och Wetenskaper, till alfwarsamt och lustigt. Eger ock den egenskapen att göra nya ord igenom flera enklas sammansättning, såsom det sker i grekiskan, hwilket är oss rätt nödigt i anseende till Terminos Scientiarum et artium, allenast det igenom några dylika wälträffade ord, kunde komma i bruket. Några hafwe wi såsom [*ej utskrifvet*].

Intet af Europeiska språken, som mig bekante äro, hafwer den lättheten för Latinernas Hexameter eller så kallade hjelte-wers och det, som mera är låter twinga sig aldeles efter dess reglor, som det swenska. Wi hafwe åtskilliga wackra prof utaf sådana hjeltewers; men att aldeles skapa vårt språk reglor efter Latinens, det är helt onödigt och mindre behageligt, som är wist i den delen af Gram: som handlar om Prosodien.

8) Full af sådana talesätt eller så kallade Phraser, till hwilka kan lämpas det, som främst sagt är om swenskan igemen, näml. att de äro Betydande och ega mycken wigt, korta och tydeliga, hwarpå nu några exempel, förutan dem som då anfördes, skola gifwas, såsom *Sakta sig* säges om en människa hwars wrede efter hand stadnar af och förminskas: äfwen om en ström, där watnet mindre brusar och faller stillare: äfwen om wädret då blåstens häftighet småningom tager af: äfwen om en wålded som minskas: och äfwen om krig och hwarjehanda buller, som håller på att stillas. *Bryta* frangere: bryta lagen: sin tro och lofwen: sin ed: bryta sig = wisa sin högfärd igenom åtbörder. bryta sig igenom farlighet. jämför Faxels Disp. sid. 13 och 21. *Kasta sig* säges om en ostadig människa, som ofta ändrar sin mening: om wädret, då det bytes ifrån ett till annat: om sjön då den af storm upprörd häfwer stora böljor.

En dubbel dygd är i dessa och följande Phraser, näml. att de äro ganska tydeliga och öfwermåttan lämpel. till saken. t. ex. jag *sänder* mina tankar till det som är långt borta: jag *ställer* mina tankar på det och det, wi i morgon skola hafwa för händer: jag *fäster* mina tankar på det enda jag nu läser: jag *böjer* mina tankar till ett annat föremål (object): jag *wänder* mina tankar hit och dit.

Wårt wackra modersmåls rikedom på enkla ord hafwe wi framme i detta kapitel beskådat, wilja därföre nu allenast hålla oss wid talesätten och anse t. ex. huru wi kunna betekna en som är *fatig*, det heter; han har intet till bästa, är tunn om sidan, har intet att lefwa af, intet att uppehålla sig med, han plågas af torftighet, är underkastad mycken armod, lider nöd af hunger, har knappast kläderna på kroppen etc. *Rik* åter, som står sig wäl, har nog till bästa, fult upp, som är tät om sidan, har stor egendom, besitter många gods, har wackra pengar, är begåfwad med rikedom etc. cfr. Arnells p. 102 et 103.

9) manlig, alfvarsam, hög och behagelig.

Dess manlighet och alfvarsamhet märkas aldra bäst, då wi tillse, huru lätt den, som eger den gåfwan att eljest wäl kunna utföra sina tankar, hafwer att finna lämpeliga utlåtelse (Expressioner) då han twärt om uti wekligheters framförande, smickrande och en alt för qwinlig kärleks beskrifwande wäl skall finna swårighet.

Försöken att tala t. ex. om en krigsman, hans tapperhet, hans uppförande i strid, hans mod, hans swåra lefnad, hans blodiga swärd etc. och oss skola ej tryta ord och talesätt. Egregie pugnavit, eller il s'est battu en homme de coeur, säger man på swenska: han stidde manligen; han fäktade tappert, han wiste under drabbningen ett oförskräckt mod; han lät under fäktandet skönja sin mandom; han kämpade med oförliknelig tapperhet; han gick i själfwa striden sin fiende modigt och oförskräckt under ögonen; han slogs med hjerta i bröstet etc. cfr. Faxels Diss. cit. p. 27.

Det jag här kallar höghet är en wårt modernmåls egenskap, att hon ej gerna tål några nedriga metaphorer, som ofta finnas i andra språk.

Fæx plebis. Scientias auide haurire.

Utan då swenskan tillåter Tropers och Figurers bruk sker det med en wiss behagelighet, utan dess manlighets och höghets förfång.

10) Det är ej en mindre god egenskap, än de förra upprepade, att wårt språk är rikt på så kallade Sententier eller korta Lärespråk.

Om dem i synnerhet Proverberne hafwa wi en bok, under namn af Penu Proverbiale af Hr. Grubb ökt igenom Herr Palmskölds flit.

Herr Faxel i sin ofta nämde artiga Disputation delar dem i 4 flockar, hwilken delning jag will rätta mig efter, emedan mig tyckes den wara wäl grundad. Den 1 Flocken innefattar dem, som handla om Gud och gudomliga ting samt mana till gudaktighet.

2. innehåller korta och wackra Lags[språk] (dictamina): ingen gälde annars brott; hött är med ingo bött etc.

3. som tala om dygden, lända till dess beröm och yrka på dess efterföljd; och underwisa oss i försigtigheten: dygd gör ädel. Dygderik är mer än rik. bättre före war, än eftersnar. bättre stämma i bäcken, än i ån. bättre luta, än stöta sig i dören.

4. rumet intaga de ordspråk eller adagier, som föreställa sådana sanningar, de där af dageliga föfarenheten bestyrkas.

Således hafwer jag kortel. igenomgått de förnämsta af swenskans fördelaktiga egenskaper, alldeles öfvertygad att wårt modersmål skulle winna mera heder och flera dyrkare, om någon som eger min nit, men mera insigt och bättre gåfwor, wille på sig taga samma möda.

Swenska språkets olägenheter äro ej många och egentel. att säga wet jag ej flera, än två, näml.

1) Dess fatigdom i wissa mål, såsom wetenskapers och konstners gifwande på ren swenska med korta och betydande namn: dock är det icke omöjligt som ses af Nr. 7 åfwanföre.

2. den swårighet wi äre uti, gifwa sådane fremmande ord burskap i anseende till thonens åtskilnad emellan swenskan och de lefwande lärda

språken, hvilka i stället före att wi hwile på första stafwelserna i ett ord, så göra de det på de senare t. ex. musique skulle efter wår Prosodie heta müs-ik: Poët skulle [heta] Pō-ët: Syntax sägas Syntäx. Engelskan eger häruti stor förmån, ty hon rättar sig efter sin naturliga thon, den hon har lika med oss. Wårt språk tål icke heller långa ord.

Alt hwad nu här sagt är om vårt modersmåls fördelar, bör förstås på det sättet, att sjelfwa grunden uti språket är sådan. Och det är nog att kunna göra något godt därpå. Ej få wi se på språket som det härtills warit och till en dehl ännu är, ty wi weta huru det blifwit wanwårdadt och af oss sjelfwa föraktadt. Och i det afseendet är ej underligt, om andra Tungomål, med mindre goda egenskaper, tagit företrädet af vårt.

Julius Cæsar Scaliger sade i sin tid Ep. et Orat. p. 435. nec Græcos quidquam dicendo consecutos fuisse, quod a Norwegianis et Scandinavianis exprimi quoque non possit.

Framl. Friherren von Boineburgs Käjslerl. Statsråd och Öfwerste Marskalk, som länge hade wistats i Stockholm yttrar sig om swenskan Epist. ad. Conr. Dieter V. Ipsa Lingua Suecica, est nata, facta ad venustatem et oris concinnitudinem. cfr. Arnells Diss. p. 108.

Silléns kritik af Leuhusens uppsats lyder:

Anmärkningar, om Svenska språkets egenskaper, i anledning af Bar. Leuhusens derom ingifne Afhandling.

Vid det arbete, om Svenska språkets egenskaper, hvilket Hr. Bar. Leuhusen till Gillet ingifvet, ville jag gärna hafva något att påminna, på det att här nogon skrifstrid måtte afblifva. Menn han drifver en så rättfärdig sak, ock den åter så väl, att jag icke ens gittar något deremot skämtevis invända, ock om jag än gittade, är jag för mycket Svenskhugad, till att göra modersmålets heder stridig.

Nej, jag förklarar härmed mig, aldeles af Bar. Leuhusens tankar, ock hans arbete för herrligt, fast han der icke velat säga alt hwad sägas kunnat. Menn et så kort ock domväldigt yttrande lär Gillet hvarken behöfva, eller af mig hafva äskat.

Här återstår då ej annat, än att tillöka ock utbreda. Menn detta är ju bära sin lie å annars teg. Ock hwad konst hade varit för Auctor sjelf, att, uti et så stort ämne, fullskrifva nogre ark mera.

Hvad ämne skall jag då få till utlåtandet, som mig åligger? Jag lär nödgas blifva mest vid det nästnämde, ock, med Auctors minne, uptekna nogre, utmed hans vackra arbete, likasom bräddlångs, kastade anmärkningar.

Förmonerna af et språk kunna nog tjenl:n indelas i tu slag; det ena utgör de hufvudsakelige, eller större, ock mer gagnande, det andra de

smärre, ock mer prydande. Till det förra hörer 1. Tillräckeligheten af et språk, det är, att det kann uttrycka alle de ting ock tankar, som vi behöfve utnämna; detta plägar kallas rikhet: 2 Lättheten, att det ej kräfver för mycken möda till att nb: väl läras; detta är ej annat än dess redighet.

De af det senare slaget; eller mindre förmonerne, kunna flockas till hvarje af de här nämde hufvudsakelige, hvilkom de, såsom plägingar, till ökande ock förkofring, betjena. Således bidrager mycket till språkets rikhet (: den Auctor under 1 beskrefvet :) att det är betydande ock sinnrikt (2), lämpeligt till ny ordafvel, till vetenskaper, till sång, till digt, med mera (7), fullt af tankedigre ock tillika margfalls lämplige talesätt (8), ömngt på korta lärospråk (10); hvilken egenskap torde så väl kunna uti lätthetens hjälpeflock understickas.

Svenskans Lätthet, förmeras af fölgande hennes smärre förmoner: att hon är kort ock tydlig (3); att hon har myckenhet af ord som ljuda likt sakerne de betekna, ock i gemen et lätt uttal (5); att hon brukar mer korte ock fästafvige ord, än nogot bekant språk (4); att hon är behagelig, hvartill utom alla förenämde egenskaper, bidraga den manlighet ock den höghet hon älskar (9); ock ändl:n att hon är fri frå de hufvudfel, som andre språk vidlåda (6); hvilket dock icke annat är, än et sammandrag eller tillämpning af alt det föregående. Alle desse egenskaper äro af Auctor mägta väl utförde. Jag tycker mig bara behöfva tillägga, under den senare klassen af det smärre förmonsslaget, en dygd, som icke är den mindsta, näml:n att Svenskan har, framför andre språk, mycket stora ordslägter, som göra henne mägta minneslätt.

Herr Baronen har icke följt en så afpassad ock bunden ordning. Menn all slags ordning kan vara god nog, för den som gitter föreställa en sak så tydel:n, som behöfves. Han har, som skönjes af föregående delning, afhandlat en hop förmoner, som uphögja Svenskans lätthet och redighet; menn icke egenteligen, handlat om denna hennes egenskap. En förmon, som jag, i anledning häraf, skulle tro, att han icke vill tillkänna vårt språk; om jag icke funne, att vederspelet häraf, näml:n oredighet, ibland dess, efter åt upgifne, olägenheter icke är uptaget.

Om Baronen häröfver nogot tydligare yttrat sine tankar, hade jag fått tillfälle att ock yppa de mina. Kan dock, såsom vid förbigående, icke förtiga, att Svenskan är mägta fallen till att vara lätt ock redig; menn att hon har nog svårt, att dertill komma, hvilket märkes deraf, att ännu ingen, som antingen gifvit henne lagar, eller sökt utreda dem hon fölger, dermed kunnat fortkomma; ock att föga liknelse är, det nogon härefter lär vinna bättre framgång med utstakande af den kära redigheten i vårt språk.

Menn som detta enkannerl:n är språkkonstens (grammaticæ) göromål: ock jag märker, att, hela afhandlingen igenom, föga hafves afseende

på annat, än Ordaboken; så tycker jag, mig härutinnan igenfinna nogot skäl, hvarföre en så stor omständighet, bland språkets egenskaper, blifvit förbigången.

1) Nu står, bland Svenskans förmoner, rikheten billigt i första rummet. Denna består uti stort ordaförråd. Här falla strax samtyda orden uti ögonen. De äro af tu slag, fullkomlige ock ofullkomlige, heller värkelige ock skenbare, de förre betekna en ock samma sak så alldeles lika, att det ena saklöst kann brukas för det andra, de senare betyda också en ock samma sak, menn uti olika fall eller stånd betraktad, så att af dem det ena ordet ej kan brukas ömsom för det andra; eller, som Bar. Leuhusen detta rätt väl uttrycker, »utmärka den aldranogaste skilnad ock ändring, som samma sak kan undergå». De fullkomlige eller likgiltige samtyda ord äro et öfverflöd uti et språk, ock altså et stort förråd på dem icke att räkna för en af de större förmoner. Vi hänvise derföre denna förmon till de smärres hop, under namn af Ömnighet, till en åtskilnad ifrå Rikheten, den vi här betrakte, ock som blott innefattar de ofullkoml: samtyda ord (synonyma).

[*Tillägg*: Som den egenskap, jag här kallar Ömnighet icke är nogon stor förmon uti et språk, så har ock vårt rika, men derhos hofsama modersmål icke så mycket deraf, som det synes. Ock har en, både hög ock vittre Herre, uti et tal om Svenskans ryckt, för detta visat, att ord, som allmänt hållas ock brukas för fullkoml:n entydige, värkel:n äro särtydige: såsom besvär, möda, omak. De, som härnedan före anteknas, lära utvisa det samma.

Jag är nästan försäkrad, att i Svenskan näpligen skola finnas tu värkelige samtyda ord, vidare än då hon gör värfning af fornspråket, eller af landsorternes olika språklynnen (dialectus), på ord, som i tal, menn icke i skrifter brukas, t. ex. på sto, skjut, märr, hoppa. När som märr brukas i tal af bättre folk, eller i skrift, är det icke entydigt med sto, utan bemärker derhos et förakt, är et skällsord, som brukas igemen om dolig häst.

Uppå Fransmannens enda ord beau, belle, (: ty bien fait är icke nogot enstaka ord, (vocabulary), utan et ordalag, (dictio, phrasis):) hafve vi uti vårt språk följande ord, ock äfven så många begrep, näml:n välskapt, täck, vacker, fager, degelig, skön, med beauté är sak samma. *Slut på tillägget.*]

Desse äro de, som visa et språks tillräckelighet, att uttrycka hvart ock et ting eller begrep, mann nämna vil, ty det är icke et ock samma ting de utmärka, utan fastmera särskilde ting under et ock samma slag: och äro de således icke så mycket i sjelfva värdet samtyda, som de det synas mest deraf, att nogot oss bekant utländskt fattigt språk icke har råd, att dem alla med mer, än et ord betekna. Sådane utländske ord böra fördens skull fast mera anses för mångtydiga, (homonyma), än våre som, deremot svara, för samtydige (synonyma).

Tydligt exempel härå hafve vi uti det Franska ordet Fille; hvar-
emot hos oss svara följande: Dotter, Mö, flicka, piga, fänta, grebba, däka,
gänta, tös, stinta ock kannske flere. En hvar ser nogsam, att desse 10
ord icke äro samtydige för det, att Fransmannen ej kann upvisa mer än et
emot dem alle. Dotter, gifver et vida afskildt begrep frå dem andre. För
fullkoml: samtydige tror jag, att räknas kunna desse fem, grebba, fänta,
däka, tös, stinta, som alle å landsbygden brukas om en ringa ock ung flicka.
Mö, betyder (oräknat, att det svarar emot det Franska pucelle) ett ogift
ock, utom lagstylen, tillika ärbart kvinnohjon, af bättre eller sämre stånd,
ungt, medelåldrigt eller gammalt. Flicka säges likaledes om olika stånd,
menn alltid om en så ung, att hon kann skäligen hoppas blifva gift. Piga
är både yngre ock äldre, samt ogift, menn alltid af ringa stånd, en sådan
som med ringa arbete går föräldrar eller främmande tillhanda. Gänta, som
är mindre i bruk än de förre, tror jag, vara fullkoml: samtydigt med Piga.

En så fatt rikhet, som har så mycket skäl med sig, ock så vida
öfverträffar hvad andre tungomål förmå åstadkomma, är Svenskans eget pris.
Ock dristar jag, all den, nu förtiden öfverklagade ordbristen oaktad, att säga,
det våre urfäder, ock vår allmoge borta i landsorterne, lemnat, ock lemna,
oss ett språk, som räcker till, att med särskildt ord utmärka hvar ock et
ting ock begrep, ja äfven det aldramindst afskilda, som dem bekänt varit
hafver, ock är. Hvad större rikhet kann väl äskas, eller önskas? Ock mann
skall icke få höra, den enfaldigaste bondedräng någonsin taga fel, uti till-
lämpningen af föreskrefne, eller andre dylike, förmenade samtydingar.

Menn att ståndspersoner, ock i synnerhet dem, som idka vetenska-
per, nu väckeligen fattas Svenske ord på snart oräknelige begrep, är
väre fäders, ock vår egen skuld, som icke, så snart nogon ny sak blifvit
dem ock oss bekant, strax varit omtänkte att gifva derpå svenskt namn.
Då hade ordet ej låtit mer fremmande än saken. Menn mann har i det
stället åtnögt sig, att taga både konster ock konst-ord, med flere, af ut-
ländningen. Ock när desse, ehuru litet lämpelige till saken de i sig sjelfve
äro, nogon tid varit hema med oss, tycker mann, att de aldra tjenligaste
Svenske ord, som derpå uptänkas kunna, både äro mörke, och stöta öronen.

Vår Svenskas rikhet, som visar sig uti myckenhet af samtydige ord,
är här af Bar. Leuhusen (under Lit A) bevisad med både tjenlige ock
utförlige exempel. Af hvilka 1:o det första, som är tagit af får ock dess
mednamn, gumse, tacka, lamm, hammel, utvisa sådane skenbare samtyda
ord, dem andre språk kunna någorlunda gifva oss ord för igenn, såsom
Latinan, aries, ovis, agnus, ock Franskan, brebis, mouton, agneau. Hvar-
efter 2:o de andragne öfrige exemplen, af girig, dräpa, ärende, lagom, slå,
gifva oss prof af talrika samtyda ordfloccar, som hvar för sig utaf utländ-

ningen med föga mer, än et ord emot halft tjug, tolkas kunna: såsom avare, tuer, affaire etc.

I anledning häraf finner jag icke, hvarföre herr Baronen velat detta sista, såsom et särskildt bevis, (under Lit. B.) utföra, »att, näml:n, då vi äge många ord af sådan beskaffenhet, som omtalt är, andre språk då allenast hafva et enda som svarar deremot». Detta synes redan, utaf de förut anförde exemplen, vara noggsamt utvisat. Ock om nogre af dem, såsom dräpa, det är nog, slå, med deras samtydingar, kunna gifvas af andre språk med mera än et ord; så fruktar jag att samma sak är med dem, som här andragas, ock att altså desse icke hålla stick uti det mål, hvarföre de åberopas. Således, om den gamla Latinan med sitt reus, som då svarat emot Svenskans part, deloman, och Franskans plaideur, »måst betekna både kårande ock svarande»; så gifver oss det senare ock rikare Rom tu goda ord för kårande; actor ock accusator. Så är icke eller couper så aldeles hjälplöst; det omväxlas vid vissa tillfällen med trencher; ock tremere ibland, med contremiscere, fremere, fremiscere; likasom trembler, med fremir; Så kunna ock nogre af de tolf Svenske samtyda ord, h:r Baronens upsatt emot tremere, väl gifvas med andre gode Latinske ord, såsom runka, med vacillare, darra, dalra, med trepidare, ruska, ristas, med quati af quater, flyga, fladra, med motitare.

Det är visserl: mycket, att den för fattig hållna Svenskan, emot den rikaktade Franskans enda Avare, gitter upvisa väl tijo jäfva samtyda ord, dem Bar. Leuhusen ej allenast upräknat, utan ock mägta väl, efter hvars dera afskilda bemärkelse, gradvis upstält. Om man till detta eller de flere hans exempel, som äro redan nog rika, äger något att påöka: så kunna till girig heller nisk ännu läggas en hop samord, som, åtminstone i dagligt tal, äro nog gängse, ock med något förakt den lasten utmärka: såsom Smulgråt, hvars niskhet gör honom löjelig; gniare, som gör sig föraktad; niding, skinnare, föraktelig ock förhatelig; mashund, som ej näns göra nogon godt; lätare, som, utom detta, äfven spar för sig sjelf. Utom de af Baronens upräknade sex st: samtyda talesätt härå, brukas också att se på styfvren, vända hån om innan mann gifver den ut.

Samord på får, hafve vi, utom gumse, tacka, lamb, hammel, äfven fölgande, smala södder (pecudes), bagge, bägsa, gimmer, söd (individuum). Till de ellofa samtyda orden ock talesätten på dräpa, kunna föras hjälpa af världen, försätta i det tysta, skicka till glesisvall, hafva en ihjäl, göra af med nogon, hjälpa en af med lifvet etc. fast en del af desse rättare kunna räknas för ordbilder (figuræ rhethoricæ). Til de anförde sju orden på värf, ännu desse, göromål, beställning, handel, handling. Til de på slå, gifne sex ord, banka, bösta. Til samorden af kårande, kanske, anklagare. åklagare.

Här ofvanföre hafve vi set, att språkets rikhet består uti tillräckligt ordaförråd, det är, att det äger särskilde ord ock talesätt för hvar begrep, hvar sak ock saks beskaffenhet eller åtskilnad, som förekommer. Bar. Leuhusen har visat det samma, ock det, redan (under Lit. Lit. A. ock B.) med exempel bevisat. Vederspelet häraf är, att et språk måste utmärka många begrep med enahanda ord eller talesätt. Korteligen: såsom samtydige ord visa et språks rikedom, så röja ock de mångtydige (homonyma) dess armod. När derföre h:r Baronens vidare (under Lit. C.) prisar Svenskan för Rik »deruti, att hon äger ord, med hvilka man kan uttrycka åtskillige tings ock förrätningars många ock särskilda bemärkelser, m. m.» Så kunde nogon tycka, härutinnan vara begången en icke otydelig gen-saga (contradictio); Ty att detta ju ljusligen synes vara många tings utmärkande med enahanda ord: tvärt emot det begrep om språkets rikedom, som före stadgat är. De bifogade exempel, såsom af slå, falla, m. fl. ock i synnerhet af de upnämde fyra bemärkelser på slå öfver, ock fem d:o på slå ut, gifva mycken styrka åt detta inkast.

Menn å Baronens vägnar motar jag det samma genast; Först: med en åtskilnads görande (distinguendo) imellan *äga ock bruka*, å ena sidan, ock *omtränga att bruka* å den andra. Att Svenskan ej är stadd i detta senare fallet, är vittterligt, skönjes ock deraf, att alla de af Auctor andragne ords ock ordalags flertydigheter (homonymiae) kunna med andre gode Svenske ord ock ordalag (phrases) omväxlas; som han ock sjelf vid en stor hop visat. Han har ock förutset et sådant inkast, ock derföre vid slutet af detta stycke upräknat snart et halft tjog samtydige ordlag på det ena, falla uti synd.

Till det andra angifves här ej mångtydigheten af Svenskans ord, blotte ock enstaka; icke eller af hennes ordelag, enahanda ock sig like; utan af ord, som föga ombyta bemärkelsen vidare, än »allt efter som man sätter andra ord dertill, ock ofta all enast byter om et ringa småord (particul).» Såsom ses uti slå, slå af, slå öfver, slå ut, med de flere, som Bar. Leuhusen härvid andragit ock förklarar. I mit sinne tjenar här att tilläggas, hurusom slike ord äfven blifva mångtydige effter deras egne åtskillige skäpnader, såsom, då de äro activa, (värkeord), eller passiva, (lideord), neutra, (medlanord), eller deponentia, (lidlikeord), personalia, (hjone- eller hjonegerdsord), reciproca, (inbördsord), impersonalia, (dödvidaord, dödgerdsord), med flere omständigheter, som torde uptäckas kunna. Tagom till ex: det ordet draga, dragas, (act: pass:) trahere, trahij, draga, (neut:) toga, resa, fara, proficisci; dragas, (depon:) laborare, plågas, hafva, såsom med en sjukdom etc.; det drager, (impers:), ventus perflat; det drager, (d:o), t: ex: ansenligt eller föga, permagni s: parvi constat, sumtuosum est, det kostar, känner på pungen, är kostsamt, faller dyrt; dragas, (recip.) täfla,

kämpa, contendere. Ock att komma åter till det ofvan rörde ordet slå, (act:) caedere &c: så gifver ock detta oss tydelige exempel härå, under det vi anföre nogre dess bemärkelses ändringar, som Bar. Leuhusen utelemnat: Såsom slås, (recipr.) pugnare; slå an, (act:) adfigere, intimare, adsignare; slår an, (impers:) lyckas, tar lag, succedit; slå in, (act:) injicere, infigere; slår in (impers:) råkar, träffar in, evenit; slå till, (act:) creare, percutere, addere, adjicere, adjungere; slå till, (neutr.)¹ t: ex: han slog till ock köpte hela ladningen: et ordalag, som jag har svårt vid att gifva nogot likagällande utländskt ord emot: antingen det nu är utländske språkens egen ordfattighet, eller min ordfattighet i dem, som sådant våller: det vil säga, att göra en gerning, som mann haft eller borde hafva betänkande vid. Slå till, (neutr:) stöta till, accedere, concurrere, t. e. förtviflan, olyckor slogo ock till etc. Slå till, (impers:) ock et svårt ord att väl öfversätta, t. ex: det slog till för honom etc., det slår till somliga år, eller för somliga, att bästa äring blir på sämsta bruk, inopinato contingit; Il arrive comme par caprice; göra mig, särdeles det Latinska, icke tillfyllest.

Menn huru långt hafve vi nu ritat ut ifrån ämnet vårt! Det var att visa, det en sådan ordens mångtydighet, som, efter Bar. Leuhusens anledning, beskrefven blifvit, är et värkeligt bevis af språkets rikhet. Till att här emot jämföra en sådan mångtydighet, som härrörer af armod, så låtom oss betrakta et enda exempel. Har icke Fransmannen väl tjugu begrep, ja flere än han vet af, på det enda ordet sensible? Ock har han väl mer än det ena ock samma, att gifva up emot fölgande ord i Svenskan, som mest alle äro särtydige.

märkelig
kännlig
kännbar
kännegran
känneöm
öm, ömtolig
hjertrörande

¹ Vid närmare eftersinnande, påminner jag mig icke nogonsin hafva hört detta, slå till, brukas vid andre värf, än dem, som angå nogon afhandling, såsom köp, salu, hyra, lega, förpaktning, uphandling, beställning eller fullmäktigskap etc. Således säger en till den andre: Slå till, ock blif vid godset, stufven etc. Det kommer af de gamle Svears sed, at med handslag, som gall så mycket som våre handskrifter, bekräfta alle sine aftal: föreställer nog lif:n en köpare, som står i handel, ock håller på räcka fram handen mot säljaren, menn tvåhugse, om han skall draga den tillbaka, eller slå ihop; då nogon upmuntrar honom att dristeliga slå till. Döme nu ho som vil, om det kan väl tolkas med Franskans hazarder. Slå ihop, contrahere, scil. de ipso consensionis actu, addere, conjungere etc.

{kännedjup
 {innerlig
 {hjertelig
 erkänsam

lättfängd, sensible à quelque passion.

Öfver alt detta, kunde en, som vore mindre vildven af Svenskan, än jag är, härvid upväcka en hel tvist, med den frågan: Om en så stor ordrikhet, som Svenskans, i värket är en Förmon, eller en Olägenhet, af et språk. Å ena sidan gifver sjelfva ordet, Ordrikhet, tillkänna, att den är en förmon; ty att fattigdom aldrig är för en förmon räknad, utan af nogre få, anten fattige dårar, eller rike bedragare, i den fordna världen.

Å andra sidan kan häremot invändas, att så stort ordaförråd väll nogot synes gagna dem, som äro väl hema i språket, i det de med hvart ock et ord, de höra eller läsa, kunna genast fatta et noga, visst ock tydeligt begrep, utan att, till den ändan, behöfva lystra efter sammanhanget ock hela meningen intill slutet: menn att denna nytta är ganska ringa emot det, att språket dymedelst blifver svårt, ock fölgakteligen otydeligt för alla andra, utom de språkvittre, som äro få: svårt för utländningen, att lära et språk, hvare äro så gräseliga många ord ock ordalag, att minnas: svårt äfven för de inhemske, att förstå det; ty mången kan förstå, hvad dräpa etc., menn icke hvad fjälstra är: svårt ock, att väl talat ock skrifvat, efter dy de så ganska talrike, menn mesta delen skenbare entyda ord, hafva sine särskilde, fast nog nära gränsande bemärkelser; ock altså konsten är, att icke misstaga sig, ock dem löjeligt- eller otydligt-vis förväxla. Hvertill kan läggas, att visheten sjelf förbjuder använda många medel till det, som äfven så väl kan uträttas genom få: att ingen olägenhet är, det et språk icke är rikt, när det mann har att behjälpa sig med: att andre språk, som icke i rikhet komma när Svenskan, dock icke klaga öfver brist.

Fast mera skulle en vitter Fransman, om han komme i denna brist, påstå, att det är et språks förmon: att mann icke behöfver minnas mera, än et enda ord på många många begrep: att desse äro så ovisse, ostadige, (vagae), så mann icke en gång behöfver minnas dem: att detta gör hans språk mägta lätt att lära: att deri består dess sirlighet ock fågring, hvarföre det af utländningar så begärligt läres: att, det vi kalle tvätydighet ock mångtydighet, är ej annat än en tankedigerhet, en sinnrikhet, som angenämt uppehåller läsarens upmärksamhet vid den slätaste menings genomläsande; som lockar hån om att vetgirigt, uppå et ord, ibland tjugu begrep, eftersöka det rätta; som kommer hån om, att uphitta ock tillägga et sådant ord, en långt artigare mening, än skriftställaren sjelf haft i tankan, ock, i fall han ingen lämpelig mening gitter påfinna, att rosa både skriften ock språket för sinnrikhet.

Den som lyster pröfva riktigheten af desse skäl, han gånge till de Franske skrifter, som bland oss mäst handteras, ock tillse, om icke de glindra af en hop ostadige, (vagus!), oomskränkte, (indeterminate), fullkoml:n mångtydige ock fölgaktel:n otydelige, ord ock ordelag; dem Fransmannen, utan nogon konst, kann så infatta, att hvarken hans egne, eller andres tankar, finna något, att stadga sig ved, fast de tycka sig hafva begrepet tydel:n för ögonen. Dädan kommer att de lärde vetenskapsidkare finna mindre fågning hos detta språk, än de, der icke äro så vane vid utstakade, visse ock tydelige begrep om allt. För desse klinga icke illa de så mycket brukbare orden: sensible, tendre, sentimens, interêt, interessant, doux, douceur, pratiquer, menager, entreprendre, passion.

Mig kommer ihog, att två Svenske, som förstodo sit modersmål ock tämel:n väl det Franska, ej voro gossar till att gifva på Svenska, de orden, af en mycket berömd Älskogssaga, (roman), den Lyckeliga Bondedotren kallad, 1: bok: Ah! quels yeux! qu'en deviendrat-il, quand ils seront animés par des sentimens! De började på slutet att tro, det skriftställaren sjelf ej förstätt, hvad han här menat med sentimens. Försöke ho som vill, att väl öfversätta en sådan Fransk bok; ock han skall finna hundrade slike meningar, dem han svårl:n skall finna nogon mening uti, ock dem han väll åstkilligtvis kann tyda på Svenska, menn alltid oviss, om han råkat rätta meningen, eller densamma väl uttryckt. Häraf har jag hört bevisas Svenskans armod. Döme Gillet, huru rätt?

Med ordalek förstår jag ordbyten (tropos), ock ordbilder, (figuras), som vältalighetskonsten lärer oss att bruka för eftertrycks eller sirlighets skull. Menn när et språk måste bruka många ordbyten för nöd skull, ock i brist af tillräckeligt ordaförråd; så måtte de ju blifva bruklige som dagligt bröd, ock gemene som andre släte ord, med hvilka de göra lika tjänst, t. ex. douceur, sötma, vänlighet, saktmodighet; lika hvardagstjenare! En Fransman derföre behöfver ej mer, än bara skrifva ock tala förnuftigt, till att vara vältalig utan konst ock utan att veta deraf, ty de många bilde-ord (dictiones figuratae), han är nödsakad att bruka, synas för dem, der äro hemma i andre rikare språk, vara idel vältalighets-grep. Ock detta äret, som gör de naturligen vältalige i Franskan.

En förmon är ännu, som et fattigt språk kann hafva af många sådane ogärda ord, (indeterminat:), att det kann vinna i sig folk, som äro vältalige af naturen. En sådan förmon tillskrifves Franskan. Jag tror ock, att, om något bekant språk är dertill fallet, så är det hon. Samma lycka, har jag hört, folk spå Svenskan, sedan hon en gång blifver väl ryktad. Menn jag tviflar nästan på, att hon nogonsin dertill kommer, ock denne tvekan bryr intet min nit för henne, ty jag menar icke den äkta vältaligheten; denna är icke naturlig, vidare än i en medfödd fallenhet (potentia

remota s. dispositione), menn aldrig i utöfningen (potentia proxima vel habitu), emedan hon kräfver vetenskap, att väl tala om, ock konst, att väl tala efter, desse falla ej sjelfkrafde uppå nogon. Menn som kroppen af vältaligheten, till den synligaste delen, består uti mångfalls orda-lek; så kann väl hända, att uti et språk, som är fullt af tjenlige lekord, et kvickt hufvud, med nogon öfning, menn utan lärdom, kann äga en skenbar vältalighet; ock det i sådane ämnen, som det är hema uti, ock mest läsit, till ex: älskogs-bref ock sagor, m. m.

Bruke nu nogon så många skäl han vill, ock tage till hjälp än flere af de mest frägdade språk; Så blir jag ändock af Bar. Leuhusens mening: Att Svenskans rikhet är en värkelig förmon. Ock, utan att uppehålla mig med vederskälens förläggande, åtnöjer jag mig, att bestyrka vår sats, med et enda litet skäl taget af den gamla redliga (Ontologien): näml:n. Ju närmare en ting kommer öfverens med sit ändamål, ju fullkomligare äret. Tungomåls åsöfte är, att tydeligen betekna androm sina begrep. När nu Svenskans, som visat är, kommer här till närmare än andre språk, så är ju hon fullkomligare än desse; ock det som sådant åstadkommer, det är Ord-Rikheten, en förmon.

2) Svenskans sinnrikhet ock betydighet är den största af hennes sirande förmoner, ock derföre af Bar. Leuhusen med rätta satt näst in till hennes rikhet. Att äga myckenhet af ord ock ordlag, som hafva mycket att innebära, ock, sin korthet oaktad, gifva vidlöftiga begrep om sakerne de betekna, det är et språks sinrikhet; likasom en sinnrik bok kallas den, som i korthet kan gifva så mycken undervisning, som en annan med stor vidlöftighet. Denna Svenskans egenskap hafve vi redan i det föregående till en del betraktat, då vi set, huru hon förmår med enstaka ord, ock utan omsvep, utmärka de aldra nogaste skilnader ock ändringar af en sak. Menn som det bara sket i anledning af de skenbare samtyda orden, så borde ämnet vidare ock särskildt afhandlas. Denna sinnrikhet är vida åtskild ifrå mångtydigheten, som af mångom vil hedras med det namnet. Sinnrikheten gifver åt et ord eller ordlag, et stadigt ock afgärdt begrep, (fixam et determinatam ideam), menn så vidlöftigt, att dermed uti et åsigte (uno intuitu) yttras de flere egenskaper, mann om saken utmärka vil. Mångtydigheten, deremot, gifver åt et ord, et ostadigt ock ogärdt, eller rättare flere begrep, hvilka måste omväxlas allt efter sakerne, hvarvid ordet brukas. Jämförom, emot et af de ofvanbeskrefne Franske mångtyda ord, vårt Svenska ofantlig; det angår alltid kroppstorhet, ock utmärker genast att en ting 1. är stor, 2. öfver vanligheten, ock 3. till förundran heller vidunder. Således kallas icke den störste häst på Kongens stall ofantlig, ty han är ej nogot vidunder af storlek, menn väl den Trojiske hästen.¹ Detta ord räknar jag så

¹ Immanis är flertydigt, brukas äfven om de storlekar, sedoläran har att göra med (quantitates morales) t. e. immane scelus. Så är det ock med Franskans enorme beskaffat.

mycket mer för sinnrikt, som utlänningar lära hafva svårt gifva oss derpå nogot så afgärdt (determinatum) enstaka ord (vocabulary). Samma sak är med Obäkelig, som innebär, att tinget 1. är stort, 2. bör röras, flyttas, 3. för ovighet hafver der svårt vid. Detta ord kan brukas om Trojiska hästen, om skepet Kong Karl etc. en kuskvagn etc. menn icke om et berg, slott.¹

Bar. Leuhusen har mycket väl förebyggt den brukliga ordvillan vid sinnrikhet, då han säger denna bestå derutinnan, »att mann finner talesätt ock enkla (: lär menas enstaka :) ord af sådan art ock eftertryck, att de till alla delar ock på det nogaste upväcka alla begrep, mann vil gifva om en ting.» Detta är, i mit sinne, et riktigt begrep på ords ock ordlags sinnrikhet, i gemen. Menn då Svenskans sinnrikhet beskrifves, borde, som mig tyckes, här vara tillagt: nb: myckenhet, af talesätt ock ord utaf sådan art etc. ty att i alle språk finnas ord, som, både efter denna beskrifning, ock värligen, äro sinnrike, menn icke anmärkas härföre, då de äro med flere språk gemensame: t. ex. hus, bör föreställa i vårt begrep, å en gång, alla väsendlige delar af en sådan bygnad, såsom tak, väggar etc. Ingen anser dock detta ord för sinnrikt, emedan det finnes i alle språk, ock med samma begrep förknippadt. Så många slike ord, som et språk hafver framför et annat, så många märkas för sinnrike, ock i samma monn (proportio) hedras språket, för mer eller mindre sinnrikt.

Det är altså en väsendlig omständighet, vid beskrifvandet af Svenskans sinnrikhet, att hon, med korte ord ock talesätt, kann uttrycka de begrep, som utländske språk, ej utan vidlöftighet ock länge omsvep, gitta betekna. Ock är detta en oskiljaktig följd, heller et ock detsamma, med Bar. Leuhusens ofvan uprepade beskrifning, enär den allenast blifver så ändrad eller ökad, att jämförandet med andre språk utmärkes; såsom med ordet myckenhet, hvilket alltid innebär afseende på nogot, som är mindre. Så kunna ock i gemen alle Svenskans förmoner ej annorlunda betraktas än uti jämförelse med andre tungomål: äfven som sjelfva ordet förmon förutsätter (supponit) ock gifver till känna en samanliknelse, ock innebär et företräde.

3). Vi fölge nu med Bar. Leuhusen, i samma ordning, som han brukat, ock komme till att betrakta, hurusom Svenskan är kort ock tydlig. Detta består dels uti ord ock ordalag, dels uti hela meningar ock deraf sammansatte tal. Uti ord ock ordalag är denna vår Svenskas egenskap et ock detsamma med sinnrik- ock betydigheten, som vi nyss besett hafve. Bar. Leuhusen beskrifver här, densamma »bestå deruti, att jag kan med et eller annat ord inbegripa allt det, hvartill jag i annat språk behöfver flera, ock att orden äro lämpade till tingens natur, m. m.» Här näst förut hafve vi sett, att uti sinnrikhetens beskrifning är jämförandet med andre språk

¹ Monstruosus finner en hvar icke på långt när uttrycka Obäkelig. Immanisable säges så snart om en ridhäst, som om et ovigt skepp.

en väsendlig del; ock detta är det, hvarmed Baronen här beskriver kortheten. Att orden äro lämpade till tingens natur, är ock till sinnrikheten nödvändigt; ty eljest blir deraf ej sinnrikhet utan mörkhet. De exempel, som kunna gifvas på Svenskans sinnrikhet, utvisa i detsamma hennes korthet, ock de som föras under titeln af korthet uptäcka tillika hennes sinnrikhet; ja de samme visa ock hennes rikhet, t. ex. det ordet mörda, som betyder nidingsdråp på oförsedt eller värnlöst hjon, visar vårt språks rikhet, såsom sjelft tolfte samord på dräpa, ock dock särtydigt frå alla de öfriga: det visar språkets sinnrikhet, i det, att slikt enda ord kan gifva oss et tydligt begrep å en gång både om gerningen ock om dens beskaffenhet, hvilket uti et annat språk ej utan tillhjälp af flere ord uttryckas kan: det visar ock med detta samma, vår Svenskas korthet ock tydlighet. Menn annan beskaffenhet är med den korthet ock tydlighet, som består i sammansättandet af hela meningar i et tal, (*oratio, quae grammaticis tam de scripto, quam sermone, dici suevit*); ock den förtjente i särskildt stycke att afhandlas.

Et så redigt gräl, eller grälig redighet, har Bar. Leuhusen ej i akt tagit. Han vil under en titel hafva betraktat alt hvad som kommer under namn af Svenskans korthet ock tydlighet. Ock fast hälften deraf går på et ut med hvad han i nästföregående stycket afhandlat: så kan man dock säga, att han här beskrifvit väl samma egenskap af språket, menn uppå en annan sida ansedd ock betraktad. Härmed inträffar nogot när hvad han om kort- ock tydligheten sjelf skrifver, »att den nödvändigt fölger af det eftertryck, hvarmed vi kunne, som visat är, gifva androm del af våra tankar etc.»

Utom de förträffelige exempel af sinnrikhet ock korthet, som Svenskan gifver uti de enkla ord, såsom lagom, morna, med de flere, som utländningar en gång skola förundra sig öfver, när Svenskan blir oss ock dem mera bekänd: så är det fast förunderligt, hvad rikedom, hvad sinnrikhet, hvad korthet Svenskan hafver förborgad uti de små-ord, (*particulae*) dem hon sammansätter så med sine göreord (*verbis*), som namnord (*nominibus*) ock andre ordslag (*partibus orationis*), ock hvarmedelst hon äger en oin-skränkt förmågo att gifva ock tillskapa ord på oräknelige begrep, som nu eller framdeles kunna henne förekomma. Således när man till morna, som Bar. Leuhusen rätt väl förklarar, lägger up (*partic.*), upmorna, förstås samma gerning, menn med mera drift (*intensior*) ock värkan. Tyda, betyder i allmänhet *explicare*; uttyda, *idem*, sed *sensum quasi eruendo*; antyda, *indicare alicui mandata*; misstyda, *perverse explicare*, förtyda, *maligne aliquid interpretari*, företyda, *alicui coram exponere*, betyda, *sensum involvere, prodere*, (*imp. s.*) ock kanske än flere slike betydliga ord, som, sammansatta af det ena enkla, antingen äro redan till, eller kunna vid förefallande behof tillvärkas.

Alle bekante tungomål hafva för sed, att, medelst sammansättning af nekande små-ord med andre ord, förse sit ordaförråd både till ömnhet ock korthet. Det är derföre icke nogon särdeles förmon, Svenskan för andre språk har af småordens, O ock Van, tilläggnig, såsom uti Otro, vantrogen, vidare än om hon dem med mera lätthet ock till större antal brukar, än de andre språken. Ock detta har jag intet betänkande vid att om henne bejaka. Således kunne vi säga obruten, oskakad, o-kvest; menn Latinern icke, inruptus, inquassus, invulneratus; icke eller Fransmannen, mig vetterliga, inrompû, insecoué, inblessé; ock sexhundra flere slike.

Att med tillhjälp af förefogade småord, (*particulae praeformatae*) göra sig rikt, betydligt ock kort, deri vet jag intet språk, som kommer up emot det Svenska, mer än det Grekiska. Utaf denna egenskap, samt den att med lätthet sammanslå alle slags ord, kommer det att Grekiskan är så rik, så fallen till konster ock vetenskaper, deri nye ock korte ord snart dagel:n behöfva smidas, att hon i det stycket kan kallas et gemensamt mål, för all den upfolkade världen. Latinen har nogot i sine particlars (småords) bruk, som är nog enligt med Svenskan, fast denna: såsom per, in eller im, (*intensivare*) de, pro, etc. t. ex. *perpetrare*, grofware än *patrare*; *infucatus*, genomsminkad, brukas dock af lärde bönasar för osminkad; *impellere*, pådrifva med värkan; *deficere*, *proficere*, aftaga, förkofras, etc. *adficere*, *perficere*, *conficere*, *reficere*.

Utom de många exempel B. Leuhusen på Svenskans sinrikhet ock korthet anfört, som alle äro ojäfvige, tror jag ännu ganska många finnas. Ock fast jag icke gjort samling af nogre sådane, styrkes jag dock i den tanken deraf, att jag i hast kan påminna mig fölgande, som jag tycker vara af den arten, menn underställer de kunnigas ompröfvande, om de så äro: ås, ofantlig, obäklig, glöpa, glöppord, hamla, hemul, hemsk, skär, skärgård, urväder, svepsak, vitsord, klanka, katig, slanger, kajman.

Märkeligt är, huru allmogen ej tryter korte ock enstaka ord på allt, hvad han har att göra med, vare sig så nytt ock med omständigheter afskildt eller ökat, som det vil, t. ex: trog, vet mann, är af bräder sammanlaget; det som är utgrafvit i helt träd kalle de slock. Et rifvit hol eller led på gårdsgård, för vinterväg skull, kalla de flaka.

Tydligheten är visserl:n en oomgängelig egenskap af et språk. Ock som alle språk hafva för ändamål att tyda tankar, så äro de ock alle tydlige; menn på sit vis, ock derefter. Det kommer här an på mer ock mindre här af, språken emellan. Att Svenskan härutinnan vida öfvergår de mäst uparbetade språken hafve vi härframmanföre, i anledning af deras mångtyda ord, haft tillfälle att nogorledes bevisa. Menn det angick ock bara tydligheten i våra korta ord ock ordlag. Ifrån dem vände vi oss till den tydlighet, som består i hela meningar uti et språk.

Att tillse, om ock huruvida Svenskan uti denna öfverträffar andre språk, behöfves ej mer, än att imellan nogre välskrefne böcker i Svenskan ock andre språk, t. ex. Tyskan, ja sjelfva Latinen, anställa en sådan jämförelse, som Bar. Holberg, uti det, af Bar. Leuhusen andragne rum, omrörer; skilnaden lär visa sig nog märkelig. Utaf denna kan man då, slutkonstens reglor aldeles likmätigt, utfinna, hvari en sådan tydlighet består, näml:n 1. att »ordningen efter Bar: Leuhusens egna ord, som orden behålla sins imellan till en mening, är naturlig», ock 2. att meningarna icke äro längre än att hvardera kann, med lätthet, på en gång fattas uti tankan. Kortheten är då, så väl som ordningen, et hjälpmedel till tydligheten. De få ej skiljas åt; ty är korthet utan tjenlig ordning i sammansättningen, går det som Flaccus säger: Breuis esse laboro, Obscurus fio.

Mann kann icke klaga, att uti Svenske böcker i gemen brukas för långa meningar. Menn att vid Ämbeten ock Domstolarne i riket en så vidlöftig och inveklad skrif-art, som vi för ögonen se, är vedertagen ock häfdad, härrörer af två orsaker: 1. Deraf, att, när fordom det myckna skrifvandet uti Sverige först begynte komma i bruk, blefvo Tyskar dertill brukade i kansliet, (: hvadan likvisst vidlöftigheten är längesedan förvisad vorden:), ock vid de andre ämbeten samt domstolarne, idel olärde skrifvare. Desse, som icke lärt tänka en sak redigt, kunde än mindre skrifvan redigt. Ock att de dessutom trot sig visa dess mera konst och färdighet, ju flere saker ock meningar de gittat sammanvräka ock uti en punkt insvepa: kan jag döma, af det jag set, nogre slike tingstutar i min tid icke finna smak i den redigaste skrift, som varit uti korte meningar fattad. Et sådant missbruk har tiden gjort till et lagväldigt bruk, (observantia), som nu äfven af de vittraste domare, handlingsskrifvarè ock fullmäktige måste åtföljas. 2. Härrörer ock denna vidlöftighet, till en del, af en viss slags nödvändighet: t. e. att ofvanskriften (rubrique) af en dom bör bestå i en punkt. När nu deri skall uptagas saken, domstolarne som den genomgått, talrike parter, delägande i saken, fullmäktige, med mera; hvad under, att en sådan punkt ibland ej slutas förr, än med första arket? Den som vil se en skrift, som är tydelig, ock derjämte mägta kort och sinnrik, han gånge till vår Svenska Lag. Om dennes skrif-art vore mindre fullkomlig, torde den samma af dem, som lagen nöta, bättre kunna efterföljas.

4). I fjerde rumet bland Svenskans gode egenskaper, sätter Bar. Leuhusen det, att »om det är en förmon, att orden bestå af få stafvelser, så har hon väl företräde för alle nu bekante språk». Han bevisar straxt, både det ena, att sådant är en förmon, ock det andra, att Svenskan äger den samma uti alle ordslag (partibus orationis). Menn en tvistmakare kunde lättel:n bestrida denna hans sats, undantagne hvad angår namn-ord (nomina) ock göre- eller gerd-ord (verba); ty att de öfrige ordslagen som Baronen

upräknar, såsom (pronomina), namnhjälp, ordhjälp, (adverbia, conjunctiones), fogord, med de flere, som alle kunna komma under namn af små-ord, (particulae), ju hos alle, oss kunnige, både öster- och västerländske, språk, gemenligen äro korte och fåstafvige. Menn det pris, som här gifves åt Svenskan, kann väl ändå äga bestånd; ty ho vet icke, att nomina ock verba, (namn- ock gerd-ord) utgöra det mästa, ja sjelfva stammen af et språk?

Af följande omständigheter kan ännu tydeligare bevisas, att det är en vårt modersmåls egentliga förmon, att hafva mägta fåstafvige ord: 1. Finne vi, huru våre urfäder, då nya begrep dem blifvit kunniga, ock de behöft gifva Svensk burskap åt främmande ord ock namn derå, hafva de dem alltid sökt förkorta, så att de af tre- och fyrstafviga utländske ord gjort en- och två-stafvige Svenske, t. ex. *κυριακή*, kyrka; *episcopus*, biskop, bisp; *presbyter*, präst; *clericus*, klerk; *monachus*, munk; *praepositus*, probst; *calix*, kalk.

2. Märke vi, huru lätt det i våre tider går med sådane ords erkännande för gode Svenska, som äro enstafvige. Således drager näpligen nogon i betänkande att med Svenske bokstafvar skrifva pol, plats, tropp, grad, pris etc., hvaremot de längre ord som, både länge ock allmänt brukas i Svenskan, såsom testamente, sacramente, sacristia, exempel, gerna pläga skrivas med annan styl.

3. Höre vi, huru Svenske allmogen, då han vill värfva främmande länge ord, som bland ståndspersoner brukas ock anses för Svenske, behändigt förkortar dem, att de måge blifva lättare till utmäle, det är, mera Svensklike: t. ex. fundera, vänder han till funda, fundas; probra, gör han till profva; i stället för partera, säger han gerna parta; för klarera, göra klar, brukas till sjös klara, t: ex: vimpeln.

5). De förmoner, B. Leuhausen uti fembte stycket upräknar, äro alle bidragande till Svenskans lätthet, undantagno den, att hon är et gammalt språk. Vid värdet af denna hennes egenskap, är intet mer att påminna, sedan B. Leuhausen sjelf sådant förekommit, då han strax säger, att »om det ej är en väsendlig förmon, så är det dock en heder, etc.» Det enda som mig härvid för min del skulle kunna bekymra, vore stället för denna vårt Språks goda egenskap, ock hvar jag skulle göra af den samma, i anseende till den ofvan föreslagne indelning af Språkets egenskaper; emedan des ålder hvarken synes åstadkomma lätthet eller rikhet.

Uti den förmonen B. Leuhausen här främst nämner, »att ordens ljud hafva nogon likhet med saken, de skola beteckna», ligger nogot mera förborgat än vid första påseendet torde märkas. Utom det, att et språk, som hafver sådane ord uti större mängd än andre språk, kann ock med skäl kallas en god del lättare än desse; i dy det, som mäst låter likt naturen, måtte ock vara lättast, att både förstå ock minnas: Så vinnes härmed

både korthet ock betydighet. Korthet, i dy man slipper bruka omsvepsordalag (circumlocutiones) t: ex: brusande, lissar oss frå den mödan, att i stället säga, et ljud, som strömens framrinnande imellan stenar ock hållar, förorsakar. Betydighet, i dy med sådane naturhärmande ord, bättre, än med andre som äro nästan lika korta, kan upväckas det fullkomligaste begrep, man vil gifva om en sak. T: ex: Döme en hvar imellan Svenska ordet fors, som är gjordt efter naturen, å den ena sidan, ock de orden Vattufall, strömfall, samt det Franska casquade, å den andra: hvilket dera är mer betydligt ock eftertryckeligt.

Det öfriga, såsom »att språket är utan tvålydingar ock svåra sammanstötande medlydingar, men har et lätt uttal i dess ställe», äro så tydelige förmoner hos vår Svenska, att Bar. Leuhusen blott nämt dem, ock dervid dock ingen ting synes vara att tillägga ell:r påminna. Så kan ej eller den frågan: »hvi utlänningar så sällan rätt träffa det Svenska vtspråket?» bättre besvaras, än B. Leuhusen det gjort. Torde ock härtill kunna läggas den ringa akt, de merendels gifva på Svenska ordens ton eller ljudvigt (accent) t: ex: Fransmannen, som sättern i sista stafvelsen etc.

6). Det är Svenskans lätthet, och förnamligast hvad utspråket angår, som B. Leuhusen uti sjetten stycket fullföljer, då han anmärker, »att Svenskans ej hafver andre språks olägenheter ock fel, menn åtskillige af deras goda egenskaper etc.» Allena den förmon, henne tillägges för Spanskan, har afseende på tydligheten; ock att hon ej är svår, som Latinan, synes angå språkkonsten (grammatican) ock nogheten af dennas reglor, hvilken annars uti hela denna B. Leuhusens afhandling synes med flit ej vara vidrörd.

Till att blifva vid utspråket, ock om mann äger lägga något till det som så rikel:n sagt är, så har man skäl att prisa Svenskans, för det hon ej talas dels utur strupen, dels mellan tänderne, som de Österländske språken. Hvar till ännu kan läggas det, att hon ej, som nogre andre språk, ock i synnerhet de samme österländske, har brist på sjelflydingar (vocales), ej är öfverlastad af medlydingars myckenhet uti a. b. c., ej brukar flere bokstafvar af enahanda, eller mäst lika utspråk: en faselig villa i skrifvande, olägenhet i tydande, ock svårhet i utmåle.

7). Jag har redan gripit alt för mycket in i B. Leuhusens ämne: vil derföre rent af gå förbi de dygder, som han i sjunde stycket hos vårt språk anmärker, näml:n att det är »lämpeligt till alt det, som något annat tungomål kan åstadkomma etc. till sång, ock tal, till skaldekväden ock skådespel, till vetenskaper etc.» En hvar lär genast märka sanningen häraf; ty behöfver jag der ej något tillägga: ock att der vid något påminna, har jag intet.

»Den egenskapen, att göra nya ord igenom flere enklas sammanställning, såsom det sker i Gekiskan, m. m.» förmår ensam oändel:n öka

vårt ordaförråd, ock göra vårt språk till det rikaste i världen; allenast vi sjelfve vele beflita oss om, att nytja denna dess goda art till värkställighet. Vi hafve härutinnan den förmon för sjelfva Grekiskan, att de ord, hon sammansätter, blifva länge ock mångstafvige, hvaremot de våra kunna göras mycket kortare ock mera fåstafvige. En del Tyskar hafva gifvit oss et godt efterdöme, i det de budit till att gifva de brukliga vetenskaps ock konst-ord på deras eget språk, såsom hr:ar Thomasius, Wolff, Goldman etc. Att förtiga den så kallade Societas Teutophilorum, som gått häruti nästan för långt, ock är derföre, uti boken om de 3 Årkenarrar, begabbad vorden. Det lär vara tämeliga säkert, att hvad som i detta mål tager lag i Tyskan, kan ock gå an uti Svenskan. Vi hafve ock här i landet på nogon tid begynt taga en så loflig dristighet till oss, att gifva Svenskan egna konstord. Nogle böker hafva redan gjort det, i det allmännas åsyn; såsom t. e. de utkomne jordmättings-böker; det för tu år sedan af trycket utgifne Stenriket; ock, den jag främst bordt nämna, näml:n den boken, som aldräfst gifvit oss Vapnkonstens lagar på Svenska, äfven så lyckel:n i anseende till språket, som till ämnet.

Jag tör ej nämna de Svensk-klädde språk-konst-ord, (termini grammaticales), som jag häröfvanföre dristat bruka; emedan de ej äro här til nogon mängd, ock, til äfventyrs, ej heller så väl träffade, att de förtjena nogon aktning. Menn jag kan icke förtiga det, som vid detta ock andre tillfällen, bör komma mig ock androm, i anseende till Svenska ordtillvär[k]-ningen, till godo: Det är, en förklaring, en undersats (hypothesis), et förbehåll, ock et par påminnelser. Jag förklarar härmed, att de ovanlige Svenske ord, jag här ock annorstädes låter inflyta, ej kännas af mig för fullgode ock myndige, utan med flit blott derföre införas, att de flere ock vittrare måge pröfva, om de kunna skäligen antagas till att brukbare göras; ty om vi tänke öka vårt ordaförråd, så måste dermed en gång göras början, icke med listor ock ordtaxor, utan med de nye ordens nytjande efter handen uti skrifter. Jag sätter förut, att det är aldeles nödigt, vi arbete uppå Svenskans riktande, med ömnige, nye, ordtillverkningar, heller samsättningar; på det vi en gång måge slippa, eller åtminstone minska de fattigmans lån, vi nu äre nödtvungne att göra af utlänningar, uti vetenskapers ock konsterns omtalande ell:r skrifvande. Jag förbehåller, mig ock androm, att eho som straffar et nytt Svenskt ord, som förekommer, han gifve upp nogot annat ord i stället, som är mera välljudande, mera lämpeligt, mera betydligt, ock tillika god Svenska; dermed kunde det allmänna blifva tjent, Gillet blefve upbyggt, ock författaren skulle glader tacka för lärdom; menn att blott anmärka ordets ovanlighet, det kan en hvar göra, ock dermed lära, hvarken läsaren eller författaren mera, än de veste förut. Jag påminner, att et nytt konstord ej bör vråkas, fast det ej helt tydel: gitter föreställa saken.

Ho skulle af orden tropus, deponens, gerundium, supinum etc. kunna intaga hvad de bemärka skola. Jag kunde med mång exempel visa, att Svenska konstord merendels kunna gå närmare intill saken, än både de Grekiske ock Latinske. Jag påminner vidare, att ej et sådant ords nyhet bör förkastas, för dy den tyckes stöta de ofta otidigt öme öronen. Litet bruk gör ordet snart bekänt med desse sjelfveldige, menn lättbevekkelige domare. Sådant händer vid nye konstords antagande i alle språk. Männe de många ord, våre lärde haft nödigt att tillvärka ock sätta halt i, klinga väl i Latinske ock Grekiske öron? Visserliga icke. De lärde erkännat, kalla dem barbariske, ock bruka dem icke dess mindre. Latinerne sjelfve, om de vore till, skulle snart få lof gifva dem fullkommen borgarerätt. Detta äge vi, såsom uti et lefvande språk, att göra, när det tarvas, ock ordet är likligt. Jag erinrar mig, att et kvickt hufvud, för en tid sedan, uti et samspråk, öfver et nysmidt Svenskt ord, sade till de närvarande, att det redan föreföll dem mindre främmande, sedan de på $\frac{1}{4}$ time, nogre gånger nämt det.

8). Bar. Leuhusen utförer i det åttonde stycket, att Svenskan är »full af sådane talesätt (phrases), som äro betydande ock äga mycken vigt, korte ock tydelige etc.» Han visar härvid först, med åtskillige gode exempel, huru betydliga ock tillämpelige ordalag Svenskan äger; sedan andrager han nogre exempel, af Svenskans rikedom på samtyda talesätt. Bägge delarne äro ofvanföre vidrörde: det ena, uti 1:a stycket ock 3:e afdelningen (c), derest visas svenskans rikhet uti ord, som i sammanställning med andre ord kunna uttrycka åtskilliga tings etc: bemärkelser, så ock till en del uti 3:e stycket, der som äfven om Svenske ords ock ordsätts korthet, tydlighet ock tillämpelighet röres. Det andra, uti 1:a stycket, första afdeln: (a) hvarest vårt språks ymighet på samtyda ordlag med exempel visas. Som derföre vid detta stycket ej synes vara nogot, att antingen bestrida, eller vidare bevisa: så gå vi hasteligen deröfver, till det följande.

9). Här visar B. Leuhusen, huruledes Svenskan är »manlig, alvarsam, hög ock behagelig». Et språks manlighet består dels uti utmäle, dels uti styl ock skrifart. Att ej många stafvelser, som äro utan ton, få stå tillsammans; att utspråket är stadigt, ock fritt frå de fel, B. Leuhusen i 6:e stycket upräknar, etc., det gör den förra slags manligheten. Menn den senare, som B. Leuhusen här handlar om, är i mitt sinne mera folkets än språkets egenskap, ock åtminstone förhåller sig efter de ämnen folket mest skrifvit uti. Hos våre förfäder bedrefvos ej annat än manliga gerningar, ock annat hade de ej att skrifva om. Vekligheter, smickran ock den oss mycket hjertnupna kärleken, voro hos dem obekände. Menn när desse utländingar flyttade hit in, förde de ock med sig de länders språk, som de kommo ifrån. Dem behöllo de till sitt bruk, ock den allvarsama Svenskan slapp att betjena dem. Hon blef ej så mycket värdad. Hennes otjenlighet

dertill består derföre blott uti hennes landsmäns ovana. Om de ville så flitigt skriva älskogs sedlar, krusbref etc. på Svenskan, som de det göra på Franska, jag är viss på, hon skulle snart blifva skickelig till alt i hop. Hela saken är, att man har i slike ämnen så mycket förut skrivit i Franskan; derföre faller det lättare bruka henne. Menn om mann ej kunde henne, eller ock kunde lägga henne å sido, ock ur minnet, säkerl:n skulle de vittrare strax hitta på, att vittert nog ock artigt yttra sig på Svensko, så väl i de vekliga, som nu i de manliga stycker.

Då B. Leuhusen här ofvanföre (6.) tillägger Svenskan, gemensamt med Latinen, en höghet, lär han dermed mena nogot annat än här, som han beskriver densamma bestå deruti, »att hon ej gerna tol nogra nedriga metaphorer, som ofta finnas i andra språk»; emedan han, till exempel härå, just andrager sjelfva Latinen. Jag menar, att mest alla språk i akt taga denna höghet, uti det som är väl utarbetat, menn förgäta den samma stundom uti ovärdigare skrifter. Jag mins mig icke hafva sett, fæx, pro plebe etc. vara brukat af de lärde Romare, annars än i bref ock ringa skrifter. Jag säger ej: jag vet; utan, jag mins icke.

10). »Att vårt språk är rikt på så kallade sententier eller korta lärospråk»: är en förmon, som B. Leuhusen i tjonde rumet tillägger Svenskan. Detta är en egenskap, hvilken, då man anser bemälde Lärospråk till ämnet, ock hälst i sådan indelning som Bar. Leuhusen derå anført, utvisar et folks vishet etc. ock länder dy, fastmera än språket, till beröm. Menn då man anser desse lärospråkens korthet m. m. så är det en språkets egen förmon, hvars betraktelse hörer alldeles under dess korthet och tydlighet, som i tredje stycket afhandlad är. Der kunna läro- ock ord-språken afgifva de tydligaste bevis, som gifvas kunna. T. e. lät oss bara se på de ordspråken, som pläga sättas jämte vår runalängd: Hvilket språk gitter tolka med 3 ord, uti fyra stafvelser, denna tydeliga ock fulla meningen uti Svenskan: is bro bredast.

Jag nämde i början, att till de förmonerna, som B. Leuhusen hos vårt Modersmål anmärkt ock beskrefvet, kan ännu läggas den, att hon har mäga store ordsläkter. Onikel:n är en likhet tingen imellan, som vi skole minnas, det förnämsta understöd, mann ännu vet, för vårt minne. Det behöfver derföre ej bevisas, att ju flere ordflockar, som hafva skyldskap ock fölgaktel:n inbördes likhet orden imellan, ju lättare är språket. Sättom till ex: att et språk har öfver hufvud räknat 9 a 10 ord utaf hvart stammord; det skulle således ej behöfva mer än 3 a 400 stammord, ock dock vara mäga rikt. Sättom et annat som ej äger mer än 4 a 5 ord efter hvart stammord öfver hufvud; det behöfver då 7 a 800 stammord, om det skall kunna hålla stick mot det föregående. Menn skilnaden består deruti, att, om man sätter en likformighet uti afkommingsordens härledande, hvilken i hvart ock

et språk värkel:n äger rum, så blir det senare ju dubbelt så svårt, som det förre, att lära, ock att minnas. Detta är sannerl: ingen ringa förmon.

Svenskans företråde härutinnan för annor språk, kan hvar ock en sjelf finna, som allenast vil taga et stamord, ock påminna sig alle de ord som med dy äro i skyldskap. T: e: stamordet lif, gifver oss, allena efter det jag gittat komma ihog ock uptekna, en ordslägt af 60 ord; kosta, en uppå 16; bruk, en längd på 40 ord; hvilken, om man dertill lägger de många slags bergs ock tilvärknings bruk, växer till inemot 60; kost (cibus) en på 14; mann, en på nogra ock sjutio; ock så vidare. Jag tviflar att nogon utländning kan visa det samma i sitt språk; åtminstone har jag ej blifvit varse nogot, som häri kommer up emot Svenskan, än mindre öfverträffar henne.

Svenske ordslägternas talrikhet består dels uti samsatte, (composita) dels uti afkommingsord (derivata). Svenskans lätthet, att göra nye ord med flere enklas sammansättande, har B. Leuhusen vidrört. (7., ock till en del 3.). Här göra praepositionerne (försättorden) såsom: för, före, åt, frå, på, å, öfver, under, hos, med, genom, mot, efter, i vid, kring, om, när, ur, an, etc. så ock adverbiala, (bi-ord eller ordhjälp) in, ut, ute, fram, bak, up, ned, uppe, neder, ofvan, nedan, undan, samman, noga, illa, et par apocopen, und, sam, nog, ill, sär, sönder, väl, åter, hit, dit, om, här, så, innan, utan etc. här göra desse, säger jag, en förunderl:a vig ock ömning tienst, uti samsättning, både sjelfve hvart med annat, så ock med nominibus (namnord) ock verbis (gerdord); utom det, att nomina sins imellan, ock nomina med verbis, med samma lätthet sammansättas. Till alt detta, som till Svenskans både lätthet ock rikhet så förträffel:n bidrager, kommer ännu den anmärkning, som Mag. Hervegr (Disp. de Genesi L. Svec:) gjort, ock som icke mindre utvisar Språkets Sinnrikhet ock tydlighet: näml:n att alle samsatte ord i Svenskan äro så godt som hela definitioner; (beskrifningar) i dy att alltid det eftersta ordet i samsättningen utmärker genus (slägtet eller gemensama märket) af et ting, ock deremot det främre ordet, dess differentia specifica (enskilda märke): föreskrift, framställa, stentafla, lösgifva, etc.

Stamordens aflight på afkomningar (derivata) består deruti, att de med mycken lätthet blifva antingen föreökte (praeformata) eller efterökte (afformata). Det förre sker medelst de så kallade particula inseparabiles (osönderlige småord) er, ge, be, bi, miss, o, van, hvilka B. Leuhusen till en del omrört. Det senare sker medelst de åtskilliga ändelser som sättas till stamorden, ock åtskilligtvis ändra eller öka deras bemärkelse: såsom else, ad, ning, lig, are, het, sam, d, ig, lös n, na, hvilka h:r Hervegr (loc. cit.) upräknar, hvartill ännu kunna läggas desse: lek, sel, a, ing, om, dom, skap, ling, en, t, sk, st, aktig, bar, er. Desse sättas ej allenast till stamord,

utan ock till afkommings ord, så att af dem åter blifva andre afkomningar, til ex. fel, felaktig, felaktighet etc.

Hvad upriktighet ock ovedlighet B. Leuhusen brukat i sin afhandling om Svenskans egenskaper, kan skönjas deraf, att han icke underlåtit anmärka hos henne 2:ne olägenheter. Af hvilka den första, näml:n hennes fattigdom i vissa mål etc. är ej större, än att den samma, som han sjelf visar, lättel:n häfvas kan, ock, som vi här frammanföre tillsett, mera är folkets än språkets fel: Den andra åter, näml:n »svårigheten att gifva främmande ord burskap, i anseende till tonens åtskilnad etc.» vore lika så lätt häfven, om vi sjelfve ville vara litet mera öme om vår egen vackra språkton, (accent) än om den Franska. Åtminstone kunde vi uti Latinske ord så snart behålla Latinerns ton, som Fransmannens t. e. musica.

Ock vare nu detta nog, till et yttrande, öfver en skrift, som nogsamt försvarar ock förklarar sig sjelf. Min vidlöftighet är här, såsom ens språkandes. Jag bildade mig in, att jag hade förmonen, att göra det närvarande i Gillet. Ock i så måtto äro tankarne kastade på papperet; ej annorledes. Jag ser väl, att de föga lära förnöja Gillet, dels såsom de äro uti et torrt, ock mångom föga smakligt ämne, dels som jag dervid mera gått ikring, än uti saken. Menn som B. Leuhusen sjelf så tillräckel:n gjort detta senare, så har jag velat blifva vid det förra sättet att handla en sak, hvilket gifver hjärnan råd till så mycken vidlöftighet, som handen orkar med. Ja jag tillstår, att jag här ock där sökt svepsak med B. Leuhusens skrift; allenast till den ändan, att Gillet, så väl som alle andre ansenlige Domstolar ock Förvaltningsgillen, må hafva flere odömde mål för sig, än det hinner eller vårdar afgöra.

Ichsells skrift lyder:

I anledning af de påminnelser, Gillet för någon tid sedan lät sig föreläsa, över Svenska stafsättningen, har jag tagit mig tilfälle at närmare tänka därefter, och i synnerhet hvad Bokstavarna *F* och *V*, angår, uti de ord där vi allmänt bruka dem ihopaparade, men hvarutur en del nu vilja utesluta den ene och en del åter den andre.

Jag är altför slät stafsättare för at understå mig til at vilja föreskriva androm lagar härutinnan; men såsom vid eftersinnaudet af detta ämne åtskillige tankar fallit mig in, så kan jag ej underlåta at lämna dem, så rå och oredige de också äre, åt Gillets skärskådande och höfsande.

Hvad Herr Ekholm i första början skriver om Vår Runiska och Gamla Göthiska Stafsättning, och i synnerhet om Runan *ƿ* freys dubbla bruk, ömsom såsom *F* och såsom *V*, är rätt artigt och väl andragit, och så vida mig vitterligt, överensstämmande med alle Våre äldste tiders handlingars

skrivessätt. Men han har uti min tanka, ej fyllest utfördt detta ämne, ehuru långt han också omordar det samma. En enda anmärkning felas, som likväl är oumgångelig härvid.

Våre Förfäder ägde i äldste tiderne, så väl språk, som alla andra seder, bruk och idrotter, så at säga, ur första hand, ouparbetat, oförfalskat, och hel enfaldigt; hela deras A, b, c, bestod då uti de sexton Runorne, \mathcal{F} Freyr, \mathcal{U} Ur, \mathcal{D} Thor, \mathcal{O} Os, \mathcal{R} Reidr, \mathcal{K} Kiön, \mathcal{H} hagel, \mathcal{N} Naud, \mathcal{I} Is, \mathcal{A} As, \mathcal{S} Sun, \mathcal{T} Thuss, \mathcal{B} Biarkr, \mathcal{L} Langr, ock \mathcal{M} Madur eller såsom de nu skrives: F, U, D, O, R, G, H, N, I, A, S, T, B, L, M. De vore altså nödsakade at giva åtskillige af deras Bokstavar dubbelt liud. I första början och uti de äldste minningsmärken, finner man ikke detta dubbla utmärkt medelst något tekn uti skrifningen, men uti senare tider, då de lärde andelige Fäderne inkommo, samt höfsade vårt språk efter Greskan och Lätinen, då grundade de på sådane utstakningar, och när de ej hinde skapa nye bokstavar, så följde de Hebraiska bruket och skilde Bokstavarnas liud åt, medelst prikker, så at \mathcal{N} stungen, betyder Y, \mathcal{B} stungen, betyder P, \mathcal{K} stungen utmärker K, och \mathcal{V} stungen låter såsom V. Därigenom blef altså stafsättningen redigare och språket tydligare.

Nu vil man gå tilbakars och visa Runan \mathcal{V} eller *Freijs* dubbla bruk, och tilfällen därpå.

Uti intet ord som börjas med \mathcal{V} uti ut-talet, hade \mathcal{V} frihet at stå i spetsen. Vidolfr, skrefs $\mathcal{N}\mathcal{I}\mathcal{B}\mathcal{K}\mathcal{T}\mathcal{V}$, med \mathcal{N} ur i början, likaledes *Viking*, *Vin*, *Vilkin*, *Viger*, *Vallhall*, med flere. Tekn at Runan \mathcal{V} aldrig ägde frihet at skapa sig uti \mathcal{V} , vid början af ord, hon fikk altså sin plats mitt-uti och i ändan, då uttalet behöll sin lena klang likfullt, fast än hon med sin sträfhed syntes vilja betaga det samma.

Hvad bör vara grund til all stafsättning, om ikke ordens ut-tal och klang jämte stafningen?

Vårt språks förste upodlare hava märkt detta, de hava derfor varit omtänkte at hjälpa det uti de ord, de funnit alt för mycket skildt sig däri-från. De hava uti visse ord, såsom, *hafva*, *skrifva*, *gifva*, *grafven*, *stafven*, med flere, ej velat utesluta \mathcal{F} , emedan desse ledde sine ursprung ifrån de stamord hvaräst \mathcal{F} mycket väl stod, såsom, *haf*, *skrif*, *gif*, *graf*, *staf*, etc. etc. och de funne likaledes, at om de efter gamla vanan brukade \mathcal{F} ensam, så skulle orden mista sine egentelige liud vid stafningen, och i stället för *ha-va*, *gi-va*, *sta-ven* etc. komma at heta *ha-fa*, *gi-fa*, *sta-fen*, etc. då \mathcal{F} aldrig kunde lämna sin sträfhed, emedan det kom at börja en stavelse, och måste altså följa sin art och egenskap. De funne därför ingen annan ut-väg, än at para \mathcal{F} och \mathcal{V} mitt i orden tillhopa, så vid stafningen \mathcal{F} komme at sluta den ena och \mathcal{V} börja den andra stavelsen. Denna utvägen var ej så tokug, men hade likväl den olägenhet med sig, at genom en sådan för-

dubbling af medliudande bokstavar, ordet väckeligen efter deras natur uttalt borde låta såsom et dubbelt *V* varit där och altså därpå bli, *havva*, *skrivva*, *givva*, med mera.

Det är nögsamt at märka huru olika infall menniskiorne hava uti olika tider. Våre förfäder i äldste tiderne brukade väl et så slätt och rätt skriftsätt, som å något ställe varit öfligt. Medåldrens lärde funno detta vara altför fattigt; de fördubblade och tillökte derföre bokstavarnes antal uti orden, så at orden blevo dymedelst hel otydelige, och vi have dem at takka för de många, *h*, *f*, och flere onyttige bokstavar, hvilka så godt som alledes vunnit Borgarerätt uti mäst alla våra ord. Desse senare tiders stafsättare, äro nu åter sysselsatte at utmönstra alla desse bokstavar, och det vore önskeligt at de ej ginge därmed så långt, så at deras efterkommande nödgas åter söka fram, dem som nu bliva utmöntrade och bortvräkte.

Hvarföre skole vi altså, för at få en prydlig och mer än grannlaga *Conjugation* af et *Verbum*, vilja bruka bokstavar, som giva ordet et orätt liuda(!), såsom *F* ensamt i hafa, gifa etc.?

Låtom oss gå til andre språk, som äre långt mera uparbetade, vi lære då finna at de hava samma olägenhet, den de likväl ej ansedt vara af så mykket högt värde. Uti franske *Verbis*, *Connoître*, *croître*, *paroître*, etc. finne vi lika beskaffenhet som uti våre, *hava*, *skriva*, etc. desse ordens *imperativa*, som räknas altid för stamord, slutas med *S* i ändan, såsom *Connois*, *crois* etc. de skrevos också fordom med *S* uti sielva *Verbis*. *Neuf*, *ny*, skrives med *f* i ändan, i *foeminino* heter det *Neuwe*, och där är *f* aldeles utelämnad. Uti alla desse orden hvaräst således en bokstaf blivut sluten, utmärkes sådant med en bögel eller *Circumflex*. Hvarföre är det oss mera i vårt språk betagit at bruka sådane nätte skillnader, än andre folkslag uti deras? Låtom oss altså lære af Utlänningen i denna omständigheten, låtom oss utesluta denna i anseende til liudet överflödiga bokstaven *F*. ur alla de ord, hvaräst han nu är parad ihop med *V* och ej får höras, samt skulle vid stafningen, då han nemligen komme at börja en ny stavelse, efter sin art giöra liudet sträff; Och låtom oss til evärdelig åminnelse af de trogne tjänster denne gamle *ſ* *frey*, giordt oss, alt sen Merkismadurs tid, rista hans minnesvård över alla de ord hvaräst han förr vistats, men hvarifrån han nu blir biltog. Han blir likafullt kvar uti alle de ord där han slutar en stavelse, och det för at skilja vårt språk i denne omständigheten ifrån Danskan. Då tycker jag alla ordakrig bäst kunna bliva slutne och de stridige meningar bilagde.

Hvad det af Herr Ekholm omnämde förslag til en rätt stafning i Svenskan, vidkommer, at sådant kunde i desse förr uprepade orden vinnas, om de blevo således stavade *blif-a*, *skrif-a*, *bref-et*, *graf-en*, med mera, så lærer man af sielva ordens liud finna at det snarare skulle förorsaka viller-

valla än någon tydelighet i stafsättningen. Alla våra *Verba*, hvilat på näst den sidsta stavelsen, derutaf vinna de det lena uttal hvilket de såsom Italienskan hava. Vil man nu på detta sättet ändra stafningen, så betagas orden därigenom aldeles sin lena klang, emedan då uthållningen måste nödvändigt komma på sidsta stavelsen, såsom uti, de Franske prikkade à och é. Hvarföre skole vi altså utaf en blind kärlek för ålderdomen och af en dylik otidig ömhet för en onyttig bokstaf, underkasta oss desse olägenheter? Vårt språk, i stället för at efter så ut- som inhemskas mening komma näst Italienskan uti lenhet och klang, och som är således ganska fallit för musique och skald, skulle de bliva sträfft och osmidigt. Är det då ikke bättre up-offra en bokstaf för det allmänna vid visse tilfällen, och bättre göra en gammal bokstaf biltog, än låta et helt språk komma i vanrykt och villervalla.

Slutligen måste jag med et par ord ännu anföra, hvad mig fallit in, angående liudens utstakande af visse ord, och visse bokstavar.

Jag har förut givit vid handen, när efter mit tykke böglar skulle mycket väl kunna brukas över visse ord, och göra deras stafning redigare. Skulle man intet på samma sätt kunna nyttja andre slags prikker, at därigenom utstaka ordens åtskillige klang.

Medålderstidens upodlare af vårt språk, hava sökt utmärka ordens snabbare eller långsamare uttal antingen med fördubblade sielffydingar, eller också medelst inflikande af *H*, uti de långsammare stavelserne, at sådant miss-stält och vanskapat vårt språk, det have vi funnit, därför söke vi ock at utmönstra sådant fördubblings manskap, men vi tänka intet på at hiälpa skadan när vi rykka gamla plåstret undan. huru många ord have vi ikke, som skrivas på enahanda sätt, men hava olika uttal. Jag skal endast anföra några enda: *Men*, sed, och *Men* damnum. *År* annus, och *År*, *Tal*, sermo, och *Tal*, numerus: *Man* Mas, och *Man*; *Låg* præteritum af ligga, och *låg* humilis. *Hög*, cumulus, och *hög* altus. *Mänen* impe — — —

Härpå föreligger följande svar:

Påminnelser wid h:r Ichsels Tankar öfver Ekholms skrift om F och V.

1.) Det Herr Ichsell anförer om Runan V , Frejs dubla ljud, ömsom såsom f, och åter såsom v, bestyrkes af förfarenheten och strider ej mot Ekholms.

2.) Herr Ichsell säger sid: 2. att då de andelige lärde Fäderne inkommo, höfsade de vårt språk efter Grekiskan och Latinen. En sanning som ej af någon kan bestridas och nekas icke heller af Ekholm. Men i det stället att herr Ichsell grundar sin skrifart på de andelige lärde Fädernas ändrade och efter Latinen skapade staf-sättning; så går Herr Ekholms Förslag därpå ut, att den aldeles, såsom stridande mot Svenskans egenteliga

lyne (: genius :) och mundart, vilja afskaffa och den urgamla Runska Ordastafningen åter införa, såsom mer öfverenskommande med Svenskan.

3.) Det Herr Ichsell vidare p: 3. anförer om \mathcal{V} , att hon näml: icke fik rum i början af något ord (: eller stafvelse :) som hade ljud af V: i Uttalet, utan alltid brukades då \mathcal{U} , ur, är en ostridig Sanning. Altså fik hon sin plats mitt uti och vid ändan af orden, säger han, som ock är onkeligt: men därhos bör påminnas, att när hon stod mitt i orden, slöt hon alltid stafvelsen, men aldrig började henne då hon hade ljud af v eller \mathcal{U} näml:

4.) På samma sida säger Författaren att då \mathcal{V} fått sin plats mitt uti och vid ändan af orden, behöll hon sin lena klang lika väl; härvid är artigt att merka det F: bak efter en sjelflyding aldrig hafver annat ljud, än detta lena, uti hela Svenskan: därest icke strax därpå följer en annan consonant e: g: *of-ta*.

5.) Det som Författaren vidare anförer emot slutet af 3:c och i början af 4:de sidan strider icke mera än alt det öfriga mot H:r Ekholms sats, utan beviser allenast att våre gamle Läremästare hafva skämt bort Stafnings-Sättet för oss, i det de applicerat eller lämpat Latinens reglor till vårt Modersmål. Här af får Ekholm styrka till sitt Förslag, däri han vill att vi skole stafva eller dela orden på samma sätt, som de hopa växa t: e: rättfärd-ig-het-en, Rum-et, haf-a, gör-a, blif-a, knif-en, torg-et, älsk-e-lig. Då vi kunde undgå det onödiga v.

6.) Hela oredan häruti samt v:s onödiga inflickande kommer, som sagt är, däraf, att de gamle lade medlydingen till den påföljande vocaln, där dock Språkets natur säger mig, att densamma bör läggas till de förutgående, därest icke ordets ursprung eller primitivum annat fordrar: såsom uti, be-dröf-e-lig, etc:

7.) Hvad eljest H:r Ichsells Förslag angår näml: att efter Fransosernas vis utesluta F där det är paradt med v: och ej höres; vore intet så galet om det behöfdes, åtminstone 1000-falt bättre, förnuftigare och med Svenskan mera öfverensstämmande, än Laurels, Bromans och fleras, som aldeles vilja bortskaffa f, där det dock är nödvendigt: men som, därest man ville göra ändring i orthographien i anseende till f och v Herr Ekholms Förslag är, jag tör *positift* säga, mera öfverensstämmande med Svenskan, än H:r Ichsells; så måste jag mera hålla därmed. Dock blir till slut för det

8.) min mening, att vi ej häruti göre någon ändring, utan blifve faste vid det gamla bruket med f:s och v:s sammanbindande i orden, hafva etc: och tåle efter andra Nationers exempel heldre denna lilla olägenheten i orthographien, än underkasta oss någon större.